

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

STEP BY STEP

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

OBRAZOVANJE ZA PRAVIČNO DRUŠTVO ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ПРАВИЧНО ДРУШТВО

VODIČ KROZ VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Nastavnici za nastavnike

Projekat podržali:

USAID – United States Agency for International Development
FOD – Fond otvoreno društvo BiH

Izdavač:

Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Urednica:

Radmila Rangelov – Jusović

Autorice i autori priručnika „Vodič kroz vannastavne aktivnosti“:

Ehlimana Dževlan, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Aida Čamaga – Salihović, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Dario Jakovljević, OŠ „fra Miroslava Džaje“, Kupres
Jasmina Biberkić, OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac
Stanislava Mujkić, OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac
Biljana Medić, OŠ „Brestovsko“, Kiseljak
Anđela Kukrić, OŠ „Brestovsko“, Kiseljak
Suzana Čelić, OŠ „Kozarska djeca“, Gradiška
Anela Pobrić, OŠ „Vladimir Nazor“, Odžak
Asmira Delić, OŠ „5.oktobar“, Sanski Most
Edina Dizdarević, OŠ „25. novembar“, Velika Kladuša
Milan Zečević, OŠ „Sveti Sava“, Foča
Nataša Vukadin, OŠ „Sveti Sava“, Foča
Mira Bošnjak, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Branka Čorbo, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Dragica Božić, OŠ „Petra Bakule“ – Mostar
Nedim Krajišnik, Centar za obrazovne inicijative Step by Step

Dizajn:

Mirnes Bešić

Štampa:

SaVart M d.o.o. Sarajevo

Tiraž:

1000 komada
Sarajevo, 2016

Sadržaj ove brošure ne odražava mišljenje Američke agencije za međunarodni razvoj
(USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

The content of this brochure do not reflect the opinion of the US Agency for International Development
(USAID) or the US Government.

SADRŽAJ

	1. O VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA.....07 Ehlimana Dževlan, Dario Jakovljević 1.1. Šta očekujemo od vannastavnih aktivnosti?.....08
	2. PARTICIPACIJA DJECE U SEKCIJAMA.....15 Aida Čamaga-Salihović
	3. MOTIVACIJA ZA UČEŠĆE U SEKCIJAMA.....19 Jasmina Biberkić
	4. PLANIRANJE RADA SEKCIJA.....25 Biljana Medić, Anđela Kukrić, Suzana Čelić 4.1. Godišnje planiranje rada sekcije.....26 4.2. Operativno ili mjesečno planiranje.....27 4.3. Planiranje aktivnosti i sastanaka sekcije.....29
	5. PRAĆENJE EFIKASNOSTI I PROCJENA USPJEŠNOSTI RADA SEKCIJA.....33 Nataša Vukadin
	6. ORGANIZACIJA ISTRAŽIVANJA U OKVIRU SEKCIJA.....39 Stanislava Mujkić i Anela Pobrić
	7. POTICANJE TIMSKOG RADA.....45 Asmira Delić i Edina Dizdarević
	8. SARADNJA MEĐU SEKCIJAMA.....49 Milan Zečević
	9. VEZA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI I NASTAVNOG PROCESA.....55 Mira Bošnjak i Branka Čorbo
	10. RESURSI U ZAJEDNICI.....59 Mira Bošnjak i Branka Čorbo 10.1. Uključivanje porodica i drugih volontera.....63
	11. KAKO PREDSTAVITI REZULTATE RADA SEKCIJA.....65 Nedim Krajišnik i Dragica Božić
	12. IZAĐIMO IZ OKVIRA - KAKO BI SEKCIJE JOŠ MOGLE IZGLEDATI.....73 Radmila Rangelov Jusović

O PROJEKTU

Projekat „Obrazovanje za pravično društvo - Budućnost počinje sa mnom“, realizovan je u periodu juli 2013. – decembar 2016. godine u 18 zajednica na području Bosne i Hercegovine, uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) i Fonda otvoreno društvo BiH. Projekat je implementirao Centar za obrazovne inicijative Step by Step u suradnji sa organizacijom za socijalna istraživanja proMENTE.

Tokom trogodišnje implementacije, u različite aktivnosti i programe obuke bilo je uključeno više od 300 nastavnika i 1800 djece, sa ciljem da zajednički doprinesemo stvaranju obrazovnog sistema koji bi reflektovao viziju društva utemeljenog na principima društvene pravde i jednakopravnosti, društva koje promovise mir i pomirenje, i ohrabruje svu djecu da sanjaju, imaju viziju i izgrađuju svoju budućnost.

Uloga cjelokupnog društva i obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini je da omogući svakom djetetu da razvije sve svoje potencijale, i pomogne im da postanu odgovorni članovi svoje zajednice i društva, koji žive u skladu sa univerzalnim vrijednostima i koji pronalaze bogatstvo u svojoj i drugim kulturama. Obrazovanje treba stvarati uslove da djeca steknu sposobnost da se kritički odnose prema svijetu oko sebe, aktivno se suprostavljaju nepravdi, nasilju i diskriminaciji, argumentovano zastupaju svoje mišljenje, imaju izbor i donose odgovorne odluke za sebe i druge.

O PRIRUČNIKU

Vannastavne aktivnosti koje se realizuju u školama, imaju važno mjesto u odgoju i obrazovanju djece. Njihova uloga je da svakom djetetu pruže priliku da otkriju i razviju svoja interesovanja, sarađuju sa drugima na različitim aktivnostima i projektima i steknu nova znanja i vještine. Vannastavne aktivnosti potiču kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj djece, i pozitivno utiču na njihova postignuća u nastavnom procesu.

U sklopu projekta „Obrazovanje za pravično društvo“, preko 1800 djece je bilo uključeno u različite aktivnosti organizovane oko zajedničkog projekta pod nazivom „Moja zajednica – prošlost, sadašnjost, budućnost“. Sve školske sekcije sarađivale su kako bi istražili navedene teme, i predstavili ih na sebi svojstven način. Ovi projekti trebali su doprinijeti boljem razumijevanju i poznavanju sopstvene zajednice i upoznavanju drugih zajednica viđenih „očima djeteta“, kako bi na tome gradili viziju sopstvene budućnosti.

Priručnik koji je pred vama, u ponuđenih 12 poglavlja, nudi mnogobrojne primjere prakse i ideje o tome na koji način možemo osmisлити, unaprijediti ili inovirati rad sekcija u školama.

Posebna vrijednost ovog priručnika je ta što je nastao direktno iz prakse, u saradnji između nastavnika i nastavnica koji su organizovali, pratili i bilježili rad sekcija u svojim školama. Njih 18 je bilo direktno uključeno u izradu priručnika, u koji su uložili mnogo truda, znanja i iskustva, sa željom da podrže i inspirišu svoje kolege u BiH i šire.

Dodatak ovom priručniku je poglavlje vezano za efikasno korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavnom procesu i vannastavnim aktivnostima, koji su nezaobilazni dio svih aktivnosti sa djecom rođenom tokom posljednjih desetljeća.

1. O VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Šta je, po vašem mišljenju, primarna funkcija vannastavnih aktivnosti?

Koja je uloga škole u osmišljavanju slobodnog vremena djece?

Da vannastavne aktivnosti uopšte ne postoje u sadašnjoj formi, kako biste vi organizovali ove aktivnosti za djecu?

Šta od vannastavnih aktivnosti očekujete vi, a šta djeca? Šta očekuju roditelji?

Šta najviše volite kod vannastavnih aktivnosti?

Pod vannastavnim aktivnostima podrazumijevamo brojne i raznolike aktivnosti koje omogućavaju djeci da svoje slobodno vrijeme provode organizovano, baveći se stvarima koje ih zanimaju, relaksiraju, zabavljaju, omogućavaju da steknu neka nova znanja, razviju vještine ili se naprosto druže sa svojim vršnjacima.

Vannastavne aktivnosti koje se organizuju u školi imaju izuzetan značaj za ostvarivanje njene odgojno-obrazovne funkcije, a za veliki broj djece, škola je često jedino mjesto u zajednici u kojoj mogu provoditi svoje slobodno vrijeme. Stoga vannastavne aktivnosti trebaju biti dostupne svakom djetetu, i prilagođene njihovim potrebama i interesovanjima.

Jedinstvene i jasne podjele vannastavnih aktivnosti nema, ali se one mogu grupisati u odnosu na njihovu primarnu funkciju i područja kojima se bave. Najveća grupa vannastavnih aktivnosti, koje se ponekad koriste i kao sinonim, su sekcije. Pored sekcija, tu spadaju i aktivnosti koje su usmjerene na jačanje akademskih kompetencija koje su najdirektnije povezane sa aktuelnim nastavnim gradivom i postignućima djece, kao što su dodatna i dopunska nastava; povremene forme poput izleta, putovanja i ekskurzija; aktivnosti vezane za upravljanje i jačanje građanskih kompetencija, poput Vijeća učenika i dr. Iako bi sve navedene aktivnosti trebale biti predmetom dublje analize, pa i redefinicije u svjetlu savremenih trendova u obrazovanju, u ovom priručniku ćemo se baviti upravo sekcijama.

Sekcije su sastavni dio naše obrazovne tradicije, a njihova uloga, funkcije, oblici i forme nisu se značajnije promijenili dugi niz decenija. Prema pedagoškim standardima, za rad u sekcijama nastavnicima je ostavljen jedna čas, i pola časa za pripremu sedmično. U praksi, međutim, vrijeme koje nastavnici posvete ovom radu je znatno duže i često zahtijeva ozbiljnu pripremu.

Najčešće zastupljene sekcije mogle bi se svrstati u sljedeće kategorije:

- Umjetničke (likovna, dramska, hor, orkestar, filmska, foto ...)
- Mediji (novinarska sekcija, školski radio, web stranica i dr.)
- Prirodne nauke (ekologija, školski vrtovi i farme, zaštita prirode, reciklaža...)
- Tehnologija (IKT sekcije, tehničke sekcije...)
- Sportske (razni sportovi, ples, planinarenje i sl.)

No, sve više se javljaju i neke nove forme i oblici, poput klubova čitalaca ili ljubitelja knjiga, šahovski klubovi, mladi naučnici i inovatori, debatni klubovi i mnogi drugi. U ovom priručniku pokušaćemo vam ponuditi i neke nove ideje, i potaći vas da sa djecom istražite i druge mogućnosti i načine organizovanja rada sekcija ili redefiniirate postojeće.

1.1. ŠTA OČEKUJEMO OD VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI?

Očekivanja od vannastavnih aktivnosti i definisanje njihove uloge i funkcije u razvoju, odgoju i obrazovanju djece osnovnoškolskog uzrasta nerijetko se razlikuju od škole do škole, od nastavnika do nastavnika, ali i od učenika do učenika. No, mada ona mogu biti različita, neupitno je da one čine važan i nezamjenjiv segment u radu svake škole, i predstavljaju važno iskustvo za svako dijete.

Koristi od vannastavnih aktivnosti su mnogobrojne - i za djecu, i za nastavnike, za školu, roditelje i zajednicu. Između ostalog, vannastavne aktivnosti omogućavaju prepoznavanje sklonosti i interesovanja djeteta, mnogo prije nego u nastavnom procesu. Mogućnost izbora predstavlja korak ka slobodi izražavanja u skladu s mogućnostima i afinitetima. Da li će to biti gluma, ples, otkrivanje pojedinosti o prirodi, istraživanja i načini eksperimenti, sport ili poezija, manje je važno. Važnije je da učenici proširuju svoje vidike, istovremeno bogateći svoj socijalni i emocionalni svijet.

SEKCIJA BI TREBALA DA BUDE ZABAVNA
DA SVAKO IMA SLOBODU I MAŠTU!

Dobro osmišljene i organizovane vannastavne aktivnosti omogućavaju djeci da razviju niz kompetencija, socijalnih, kognitivnih, motoričkih, da stave u funkciju svo svoje znanje i iskustvo i uživaju u traganju za novim, da hrane svoju nezasiću radoznalost, da se druže, kreiraju i zabavljaju. One potiču razvoj samopouzdanja i samopoštovanja, daju djeci osjećaj kompetentnosti i postignuća.

Jedan od važnih ciljeva vannastavnih aktivnosti je i razvoj društvene odgovornosti kod djece, empatije i međusobnog uvažavanja. One ih mogu potaći na promišljanje o tome na koje sve načine svoja znanja, vještine, ideje i sposobnosti mogu koristiti kako bi doprinijeli dobrobiti drugih i zajednice. Na taj način djeca uče da su i ona važan dio te zajednice, i da je mogu mijenjati i unapređivati.

Potencijal koje kriju vannastavne aktivnosti ne ostvaruje se uvijek, iz niza razloga. Ponekad su to niska ili neujednačena očekivanja od djece, formalizam u realizaciji aktivnosti, nespremnosti da se vannastavne aktivnosti prilagode potrebama učenika, ideje da su sekcije samo za „talentovane“ ili dobre učenike i sl. Puko izvršavanje ove „obaveze“ kod nekih nastavnika, rezultira uglavnom monotonim aktivnostima nalik na časove, fokusom na individualni rad djece, ili se svodi na pripreme za takmičenja, izložbe, priredbe i sl. Zbog toga se javlja osipanje i gubitak interesa djece da se uključuju u sekcije. Sa druge strane, postoje mnogobrojni primjeri da su upravo sekcije bile mjesto istinskog učenja, oslobođenog stega i pritiska kojima nerijetko obiluje redovna nastava, da su u djeci potaknula interesovanja i strast prema određenim oblastima, a ponekad i odredila buduća zanimanja ili barem hobije.

ŠTA OČEKUJU NASTAVNICI, A ŠTA UČENICI?

U želji da pronađemo odgovore na navedeno pitanje, anketirali smo nastavnike i učenike u nekoliko osnovnih škola. Cilj nam je bio i da uradimo kvalitetnu analizu očekivanja nastavnika kao i učenika kako bi poboljšali produktivnost rada

slobodnih aktivnosti u odgojno - obrazovnim ustanovama.

Anketu smo sproveli u tri osnovne škole:

- O.Š. „Suljo Čilić“ - Jablanica,
- O.Š. „Sveti Sava“ - Foča i
- O.Š. „Brestovsko“ - Kiseljak

Kao polazište za analizu poslužili su nam zadaci vannastavnih aktivnosti definisani u Konceptiji devetogodišnjeg obrazovanja:

- Povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, vještina i navika stečenih u nastavi i vannastavnim aktivnostima
- Usvajanje novih znanja, vještina i navika
- Razvijanje interesovanja za društveno koristan rad.
- Osposobljavanje za aktivnosti u slobodnom vremenu koje će biti u funkciji razvoja odgoja i obrazovanja, prevencije svih vrsta ovisnosti, zaštite i unapređivanja zdravlja
- Osposobljavanje za aktivno učešće u društvenom životu i njegovom demokratskom razvoju
- Podsticanje dječijeg stvaralaštva – kreativnosti
- Osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i kooperaciju sa drugima
- Omogućavanje upoznavanja drugih i drugačijih
- Omogućavanje učenja fleksibilnosti i tolerancije

U nastavku naše analize uporedili smo odgojno-obrazovne zadatke vannastavnih aktivnosti koje su predložene Konceptijom devetogodišnjeg obrazovanja, sa interesima i očekivanjima učenika i nastavnika.

OČEKIVANJA - NASTAVNICI

OŠ „Brestovsko“, Kiseljak

- Da dovedu do komunikacije i suradnje sa drugim školama i nastavnicima koji vode iste sekcije.
- Da se više koristi tehnologija
- Da se više uključe roditelji u aktivnosti.
- Da se uključe učenici u izradu programa sekica.
- Da pospješuju suradnju sa okruženjem.
- Da povećaju interes učenika za nastavu.
- Da razvijaju kod djece istraživački duh i suradnju.

OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica

- Sekcije trebaju omogućiti cjelovit razvoj djece.
- Sekcije trebaju biti nastavak nastavnog procesa obogaćen raznolikim sadržajem, temama i tehnikama.
- Treba da omogućavaju djeci da u potpunosti izraze svoji kreativnost, ispolje sposobnosti koje nastavni proces teže može otkriti.
- Da pomognu u razvijanju samopouzdanja, komunikacijskih vještina i sposobnosti rada u timu.
- Da djeca mogu da razvijaju svoja interesovanja, empatiju, kreativnost, prošire znanja, druže se sa djecom sličnih intresovanja i zabavljaju se.
- Da doprinose boljoj povezanosti škole i zajednice.
- Da kvalitet isklonosti svakog učenika mogu doći do maksimalnog izražaja i da bolje upoznamo individualne sposobnosti svakog učenika.

OČEKIVANJA – UČENICI

OŠ „Brestovsko“, Kiseljak

- Da provodimo više vremena u prirodi na satu sekcije.
- Da više idemo na izlete.
- Da se više družimo i igramo u prirodi.
- Da se više družimo i da provodimo više vremena jedni sa drugima.
- Puno rada, strpljenja, razumijevanja, dogovora kako bismo naučili puno toga.
- Da povećaju interes učenika za nastavu.
- Da razvijaju kod djece istraživački duh i suradnju.

OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica

- Da možemo pokazati ono što smo radili na sekcijama.
- Da obilazimo više gradova. Da idemo na izlete.
- Da se više družimo sa nastavnicima.
- Upoznavanje novih prijatelja, druženje, dobru zabavu i učenje.
- Da radimo ono što volimo, da smo slobodniji u izražavanju svog mišljenja.
- Da na sekciji rade djeca iz različitih razreda i da se tako međusobno upoznajemo.
- Očekujem mnogo napretka u govoru, razmišljanju i učenju.
- Da povećaju interes učenika za nastavu.
- Da razvijaju kod djece istraživački duh i suradnju.

OŠ „Sv.Sava“, Foča

- Da steknem više znanja na računar i da se družim sa različitim ljudima
- Putovanja i upoznavanje sa vršnjacima iz drugih gradova.
- Da se lijepo družimo i učimo da se poštujemo.
- Da se zabavim i da mi vrijeme ne prođe bezveze.
- Da ističemo svoju kreaivnost kada pravimo nešto.
- Da naučim više o istoriji moga grada.
- Da naučim da radim prezentacije i filmove.
- Da povećaju interes učenika za nastavu.
- Da razvijaju kod djece istraživački duh i suradnju.

Analizirajući naše istraživanje možemo primjetiti da nastavnici iz Jablanice kao i nastavnici iz Brestovskog imaju sličan pristup i očekivanja u radu sekcija: razvijati istraživački duh i suradnju, razvijanje samopouzdanja, razvijanje komunikacijskih vještina i sposobnosti rada u timu, postizanje većeg stepena interesa učenika za nastavu, boljoj saradnji povezanosti škole i lokalne zajednice, spoznaja individualnih sposobnosti.

U našoj analizi smo uočili da kod učenika postoji veća želja za saradnjom sa učenicima iz različitih razreda, želja za putovanjima i upoznavanjem sa vršnjacima iz drugih gradova, i drugih narodnosti, učenici žele više izleta, da provode više vremena u

prirodi/van škole, na času sekcije. Ukratko, učenici žele škole u kojima će moći biti aktivno uključeni u sticanju praktičnih znanja, žele nova iskustva, susret i saradnju sa drugom djecom i sa različitim ljudima.

PRODUCENTI I REŽISERI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Priprema i realizacija vannastavnih aktivnosti nalikuje na snimanje filma. Kao što svi dobro znamo, za izradu dobrog filma potrebno je mnogo ljudi, ali neki od najvažnijih su producenti i režiseri. Oni su odgovorni za dva ključna procesa, a to su upravljanje procesom i neposredno planiranje i vođenje realizacije aktivnosti.

ULOGA ŠKOLE

Počnimo od producenata. Tko je producent i što on zapravo radi?

Producenti biraju scenarije, pribavljaju sredstva, odlučuju o produkciji; oni angažuju reditelje, glavne glumce i važnije tehničko osoblje, posreduju u kontaktima među umetničkim osobljem, učestvuju u procesu postprodukcije i prikazivanja filma¹.

Producent treba imati sljedeće sposobnosti:

- Organizacijske sposobnosti, usklađivanje rada i odgovornosti
- Uspostavljanje dobrih međuljudskih odnosa
- Umetnički talenat i duh
- Preduzetničke sposobnosti
- Sposobnost iznošenja ideja drugima na jasan i slikovit način
- Motivisanje i inspirisanje drugih

Jeste li se našli u nekim od navedenih karakteristikama? Mada učitelji i nastavnici posjeduju i koriste navedene vještine kako bi efikasno upravljali sekcijama, producerska uloga bi se mogla više odnositi na ulogu škole, odnosno njene uprave, koja treba pružiti podršku i stvoriti klimu i uslove da se rad sekcija efikasno organizuje i realizuje.

Kao ni druge aktivnosti u školama, sekcije nisu same sebi svrha, niti postoje kao zasebne cjeline. One su sastavni i veoma važan dio cjelokupnog rada škole, i jednako doprinose kvalitetu i rezultatima koje škola postiže. Pri tom ne mislimo samo na nagrade sa takmičenja i smotri, koje nerijetko donose baš članovi sekcija, nego na stvaranje mnoštva prilika za učenje i razvoj za svako dijete, razvoj saradnje sa porodicama i

zajednicom, razvoj timskog rada u školi i još mnogo toga.

ŽELIM BITI ČLAN OVE SEKCIJE, ZATO ŠTO VOLIM SVOJU ŠKOLU, A OVAKO ĆU JE BOLJE UPOZNATI.

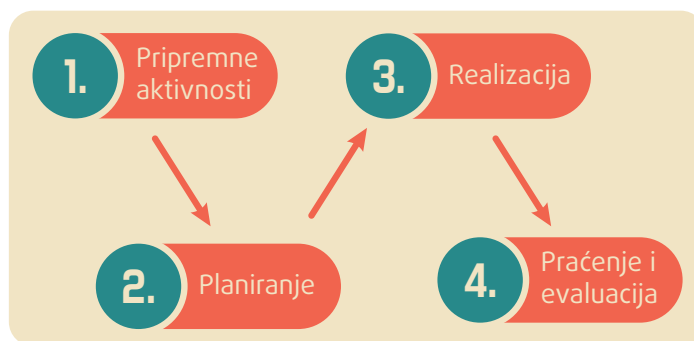
U sklopu procesa planiranja, uprava škole, zajedno sa nastavnicima, učenicima i roditeljima, analizira i evaluira rad sekcija, te na osnovu toga izrađuje okvirni plan za cijelu školu, kako bi rad sekcija na najbolji način doprinio ostvarivanju postavljenih ciljeva. Uprava omogućava koordinaciju među sekcijama, potiče i pomaže saradnju sa lokalnom zajednicom i drugim školama, stvara osnovne materijalne uslove, promovira njihove rezultate i dr.

ULOGA NASTAVNIKA

Neposredno planiranje i realizacija aktivnosti u radu sekcija više se veže za ulogu režisera. Režiser je osoba koja „na autorski način vodi, usmjerava, koordinira i kontroliše procese nazvane pretprodukcija (priprema), produkcija (realizacija, izvođenje) i postprodukcija (sklapanje, uređivanje, montaža) audiovizuelnog ili scenskog djela“.

Planiranje rada sekcija, takođe podrazumijeva ove poslove:

Pripremne aktivnosti: Priprema za rad sekcije podrazumijeva pronalaženje odgovora na niz pitanja, poput: šta su želje, potrebe i mogućnosti djece, šta su naše želje, u čemu uživamo; kako će rad sekcije doprinijeti napredovanju učenika, škole; šta su nam željeni ciljevi i ishodi rada sekcije, šta želimo postići, koga sve možemo uključiti; kojim resursima raspolažemo (vrijeme, prostor, materijali, ljudi)...

¹ Preuzeto sa <https://poslovi.infostud.com/zanimanje/Producent/44>

Planiranje rada: Kako ćemo to realizovati, kada, ko će i kako biti uključen, šta nam je za to potrebno, samo su neka od pitanja vezanih za neposredno planiranje rada sekcije. Planiranje se realizuje zajedno sa djecom koja daju svoje prijedloge i sugestije, dogovaraju se oko načina rada i aktivnosti, donose pravila, planiraju finalni produkt i način prezentovanja urađenog. Kada djeca imaju jasan cilj i svrhu rada i kada su u prilici da ga prezentuju drugima, njihova prirodna motivacija se povećava.

Realizacija aktivnosti: Rad na planiranim zadacima treba imati svoj jasan tok i strukturu, uz stalni dijalog i dogovor o ciljevima, ali on prije svega treba biti zadovoljsvo i užitak u samom procesu spoznavanja, kreiranja nečeg novog, u traganjima i istraživanjima, slobodi da se iskušavaju nove stvari. Isto tako, važno je da se u realizaciju aktivnosti uključe svi koji mogu doprinijeti svojim znanjem, iskustvo i posvećenošću. To može biti predmetni nastavnik iz vaše ili druge škole, lokalni umjetnik, novinar, naučnik, zainteresovani roditelji kojima je to hobi ili zanimanje...i mnogi drugi članovi zajednice.

Praćenje i evaluacija: Praćenje rada sekcija treba se odvijati kontinuirano, nakon svakog susreta. I nastavnik i djeca trebaju ostaviti vrijeme da porazgovaraju o tome kako su radili, da li su bili efikasni, šta im se svidjelo, kako napreduju i šta bi eventualno mogli promijeniti. Na kraju školske godine, takođe zajednički, radi se evaluacija cijelog procesa, a nastavniku to pomaže da planira i unaprijedi rad sekcije naredne godine.

Nastavnik je taj koji ima najvažniji uticaj na to kako će se rad sekcija odvijati, kako će učenici osjećati tokom rada. U tom smislu, neke od uloga nastavnika su da:

- Uključuju djecu u sve faze rada sekcija i drugih vannastavnih aktivnosti
- Daju jasne smjernice i pomažu djeci da znaju svoja tačna zaduženja, rokove, način izvještavanja
- Biraju aktivnosti koje su prilagođene interesovanju, uzrastu i predznanju učenika
- Potiču kreativnost kod djece i ohrabruje ih da pokušaju nešto novo bez straha od greške

- Pomažu im da dorađuju i unapređuju svoj rad
- Pomažu djecu da nauče kako da traže podršku i uključuju vršnjake i odrasle
- Stvaraju uslove da se djeca upoznaju i sarađuju sa svojim vršnjacima iz drugih razreda, škola i zajednica

Bilo da ste producent i režiser, morate obratiti posebnu pažnju na glavne glumce/ice - učenike. U sljedećem poglavlju vidjet ćemo na koji način možemo učenike uključiti u sve procese, i zašto je to važno.

2. PARTICIPACIJA DJECE U SEKCIJAMA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Koja su naša uvjerenja vezana za participaciju djece?

Imamo li primjere kako u svojoj školi uključujemo djecu u različite aktivnosti?

O kojem nivou participacije govorimo?

Šta nas sprječava da djecu uključujemo u većoj mjeri?

Šta možemo poduzeti da unaprijedimo participaciju?

ŠTA JE TO PARTICIPACIJA?

Svakodnevnim jezikom rečeno, participacija znači učešće/sudjelovanje, odnosno proces koji uključuje prisustvo dvije ili više strana koje komuniciraju s određenim ciljem, posebno kada je riječ o donošenju odluka koje ih se tiču. Možemo govoriti o participaciji pojedinca, ali i o participaciji pojedinih grupa, na primjer učeničkoj participaciji. Kao osnovna odlika participacije navodi se komunikacija tj. sporazumijevanje strana koje su u kontaktu.

Prava djeteta na sudjelovanje pravno su regulirana Konvencijom o pravima djeteta. Jedno od četiri ključna načela Konvencije (pored načela nediskriminacije, prava na život i razvoj i načela najboljeg interesa djeteta) jest i načelo sudjelovanja. U članku 12. ističe se da dijete ima pravo na slobodno izražavanje svojih stavova o svim pitanjima koja se na njega odnose i na bilo koji način utječu na njegov život te uvažavanje istih u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Osim članka 12., postoje i drugi članci u kojima se ističu prava djeteta na sudjelovanje. Participacija se implicira već u preambuli Konvencije o pravima djeteta, u kojoj se navodi da dijete treba biti u potpunosti pripremljeno za samostalan život u društvu. U tom se smislu u članku 5. se govori o tome da bi odrastanje trebalo biti proces postupnoga ovlašćivanja i preuzimanja odgovornosti za vlastito djelovanje i odlučivanje.

Participacija djece svoje snažno utemeljenje ima u u relevantnim, konstruktivističkim teorijama, koje jasno ukazuju da je učenje utemeljeno na procesu interakcije i stvaranja uslova da djeca samostalno promišljaju, istražuju i dolaze do sopstvenog razumijevanja naučenog, odnosno prelaza na nove razine spoznaje ili više razine razumijevanja.

Različiti autori definišu moguće stepene participacije, tj. mogućnosti i načine učestvovanja u donošenju odluka, a ovi stepeni zavise od više faktora. Neki od tih faktora su: uzrast djeteta, njegove kognitivne, emocionalne ili socijalne sposobnosti, postojanje ili nepostojanje jezičkih barijera, same zainteresovanosti mladih da učestvuju u procesima odlučivanja i sl. Jedan od naših prihvaćenih modela je Hartov model

ljestvica participacije (*the Ladder of Participation*)². Njegov se model sastoji od osam razina, pri čemu prve tri, često zatupljene u našim školama, ne predstavljaju stvarnu participaciju. Ljestvica participacije ima za cilj ukazati na situacije kada odrasli misle da uvažavaju prava djeteta na učešće, no ustvari ga (svjesno ili nesvjesno) iskorištavaju za ostvarivanje vlastitih ciljeva

1. **Manipulacija** ili „cilj opravdava sredstvo. Ovo se javlja kada djeca učestvuju u aktivnostima koje ne razumiju, niti su odabrala da to čine (korištenje djece u političke ili propagandne svrhe i sl.) Drugi primjer manipulacije je kada djecu pitamo za mišljenje, a onda to mišljenje ne uvažimo (niti smo to planirali), niti im damo povratnu informaciju.
2. **Dekoracija** - situacija kada su djeca „ukras“ određenog događaja ili aktivnosti, o kojoj ništa ne znaju
3. **„Pričam ti priču“** - situacija kada je djeci dati „glas“, ali ona ne znaju i ne odlučuju o tome šta će reći, ni zbog čega; učešće djece u različitim radnim grupama, odborima i sl., bez da ih se pita za njihovo mišljenje, ili da se ono uvažava. Na ovom nivou „participacije“ dječijim idejama i govorima se aplaudira, sa njima se fotografije, ili se napiše lijepa priča za novine... i to je sve.

Primjeri participacije

1. **„Hoćeš – Nećeš“** - Informisana ali bez izbora. Djeca su u potpunosti informisana o temi/akciji, znaju šta joj je cilj i svrha, ko donosi odluke, znaju zašto i kako je potrebno da se uključe. Djeca volontiraju, odnosno donose odluku žele li se uključiti ili ne, ali ne mogu da utiču na tok aktivnosti.
2. **Reci mi – Reći ću ti** - Informisana i konsultovana. Odrasli pokreću neku temu/akciju i traže od djece da se uključe u proces dajući svoje sugestije i prijedloge. Odrasli uzimaju u obzir sugestije učenika, ali sami donose odluku/izvode akciju i o tome informišu djecu.
3. **Priključi se** - Odrasli pokreću neku akciju i pozivaju djecu da se uključe. Djeca ravnopravno donose odluke i učestvuju u realizaciji. U ovom slučaju radi se o punoj participaciji, a mnogo puta je dokazano da su djeca, kada im se pruži pomoć i podrška, sposobna realizovati veoma

² Hart, 1992

kompleksne projekte.

4. **A sada vi** - Djeca pokreću neku temu/akciju i pozivaju odrasle da se ravnopravno uključe i da učestvuju.
5. **Samo mi** - Djeca pokreću neku inicijativu/temu i potpuno samostalno donose odluke i realizuju aktivnosti.

Participacije djece u vannastavnim aktivnostima

Analizirajući vezu participacije i organizaciju vannastavnih aktivnosti, sasvim je sigurno da ćemo i u tom segmentu pronaći slučajeve lažnog uključivanja djece, odnosno primjera kada je rad djece u sekcijama prvenstveno namijenjen nekim drugim ciljevima, bilo da je riječ o nastojanju da se škola prikaže na najbolji mogući način, pa se djeci unaprijed pišu govori i radovi, ili ih se koristi tek kao dekoraciju na priprembama i sl.

Na žalost, pojedini nastavnici smatraju da je već mogućnost odabira sekcije i učešće u njoj, znak participacije, bez obzira što djeca ne učestvuju u donošenju odluka o načinu i sadržajima rada, što im je nerijetko sve „servirano“ i unaprijed isplanirano, i što ne preuzimaju nikakvu odgovornost.

Prvi i najvažniji korak jeste postizanje ujednačenog razumijevanja toga šta se smatra istinskom participacijom, i uvjerenost u namjeru da ka njoj težimo. Ako u potpunosti prihvatamo osnovne postulate koncepta participacije, to znači da smo spremni da prihvatimo odgovornost da radimo na stvaranju pretpostavki, odnosno da pomognemo djeci da realizuju to svoje pravo.

Participacija u vannastavnim aktivnostima, kao i u drugim segmentima rada škole, podrazumijeva zadovoljavanje nekoliko osnovnih pretpostavki:

- **davanje glasa djetetu, i to:** davanje prilike djetetu da izrazi svoje mišljenje o organizaciji i radu sekcija, te davanje prilike djetetu da izrazi svoje mišljenje o vlastitom sudjelovanju u radu;
- **slušanje djeteta i uvažavanje djetetovog mišljenja** kad god je to moguće i kad je u skladu s djetetovim najboljim interesom, na primjer vezano za vrste sekcija za koje su zainteresovani, način rada koji preferiraju i sl.
- **davanje prilike djetetu da aktivno sudjeluje** i daje svoj doprinos u planiranju rada sekcija, pripremanju aktivnosti, radu sa drugima, odabiru aktivnosti, načina prezentacije i dr.

- **davanje prilike djetetu da**, u skladu sa svojom dobi i zrelošću, odlučuje zajedno s odraslima o pitanjima koja ga se tiču.

Da bi se postigla dječija participacija neophodna je prije svega kvalitetna komunikacija učenik – učenik i učenik - nastavnik, dobra organizacija, mnogo rada i dobro planiranje. Shodno navedenom, možemo zaključiti da nastavnik ima veliku zadaću u ostvarivanju uspješnih i pozitivnih veza i socijalnih odnosa sa učenicima, koji u velikoj mjeri zavise od sposobnosti nastavnika da razumije potrebe učenika, da podstiče učenike na komunikaciju i slobodno izražavanje mišljenja, te uvažavanje učeničkih ideja.

Koja je korist od participacije djece u vannastavnim aktivnostima?

Pozitivni efekti, odnosno dobrobiti od participacije, mogu se očekivati na tri nivoa:

- Na nivou djeteta. Dijete koje zna da izrazi svoje mišljenje i potrebe i koje razvije vještine saradnje, imaće veći stepen samopouzdanja i biće spremnije da učestvuje u donošenju odluka i preuzme odgovornost za njih. Ono će kada odraste biti spremno da u zajednici sa drugima, poštujući principe uvažavanja, slušanja i izražavanja, poštuje i principe demokratičnosti uvažavajući svako ljudsko biće. Učešće u vannastavnim aktivnostima pomaže djeci/adolescentima da pronađu svoje mjesto u zajednici, razvijaju osjećaj društvene odgovornosti i osjetljivosti za potrebe i perspektivu drugih.
- Na nivou odraslih. Ovako osnažena djeca pružice mogućnost odraslima da i sami budu efikasniji i odgovorniji i da donose odluke koje spremno odgovaraju dječjim potrebama. Oni na ovaj način dijele odgovornost sa djecom i sigurniji su u ispravnost donesene odluke. Škola je zajednica koja mora kontinuirano raditi na razvoju uzajamnih veza i odnosa, izgrađivati kulturu saradnje i podrške, a pretpostavka za to su prilike da se djeca uključuju u zajedničke aktivnosti, pomažu jedni druge, i osjećaju ponos pripadanja svojoj zajednici. Isto tako, škola je dio šire zajednice, i važan dio kurikuluma je angažman učenika i svih zaposlenih u njenom radu.

- Na nivou zajednice. Djeca koja su na ovaj način proživjela i usvojila participativni model, osnova su demokratizacije društva. Zajednica je nešto što se konstantno mora izgrađivati, i svi odgovorni da djecu uključimo u aktivnosti koje doprinose njenom razvoju, kako bi osjetila lični i zajednički interes koji se ostvaruje kroz taj angažman, i razumjela snažnu međuovisnost koja postoji među članovima zajednice.

Zašto neka djeca ne učestvuju

Nisu sva djeca uključena u vannastavne aktivnosti, i to je u redu. Međutim, problem je kada nisu uključena djeca koja to žele ili trebaju.

Samopuzdanje. Jedan od razloga zbog kojeg neka djeca ne žele da učestvuju u aktivnostima sa svojim vršnjacima je nisko samopouzdanje. Djeca ovog uzrasta svoju vrijednost procjenjuju kroz prizmu prihvatanja i odobravanja grupe kojoj pripadaju. Na žalost, dosta postojećih sekcija su kompetitivne, a značajan broj djece se ne osjeća doraslima takmičenju sa drugima, niti želi da rizikuje neuspjeh, ismijavanje ili marginaliziranje.

Socio-ekonomski status. Socio-ekonomski status roditelja predstavlja značajnu varijablu kada je riječ o uspjehu djece u školi, te njihovom učešću u vannastavnim aktivnostima. Naime, škola je u velikoj mjeri prilagođena potrebama djece srednje ili više klase, bez razumijevanja za uslove u kojima djeca žive, njihove potrebe, te način na koji su odgajana. Istraživanja pokazuju da siromašniji roditelji češće odgajaju djecu da budu poslušna, da „nemaju glas“, u odnosu na djecu viših klasa, koji više cijene i potiču dječiju autonomiju. Djeca iz siromašnih porodica mogu imati druge porodične obaveze, ili stanuju u udaljenijim krajevima bez mogućnosti da ostaju na sekcijama nakon škole.

Suprotno tome, djeca iz visoko situiranih porodica mogu biti obeshrabrivana da učestvuju u školskim sekcijama kako ih to ne bi odvlačilo od učenja, ili davanjem prednosti drugim, više cijenjenim aktivnostima u zajednici, poput različitih klubova i sl.

Moj prijedlog je da su mi složini da su jedno, da bude puno druženja i mjesta.

Manjinske i druge izolovane grupe. Učešće u vannastavnim aktivnostima ponekad predstavlja privilegovani status, koji se uslovljava dobrim ocjenama, posebnim „talentima“ ili na druge načine. Pored toga, neke sekcije su „za dječake“, druge „za djevojčice“. Kao i sam nastavni proces, i sekcije mogu izazivati ili perpetuirati segregaciju i diskriminaciju pojedinih grupa, poticati predrasude i stereotipe, kompetitivnost među grupama i druge mehanizme opresije.

Pravo svakog djeteta je da učestvuje na smislen način, u skladu sa svojim interesovanjima i potrebama, a zadatak škole je da to osigura, stvara uslove i kokinuirano radi na kreiranju klime uzajamnog uvažavanja i među svim članovima školske zajednice.

Sekcije trebaju biti inkluzivne – ideje za aktivnosti sa djecom

POTEŠKOĆE NAS NE OGRANIČAVAJU

Pomozite djeci da saznaju nešto o osobama sa određenim poteškoćama, i pronađite primjere onih koje su postigle izvanredne rezultate npr. u sportu, nauci, umjetnosti i sl. Kako bi im pomogli da dožive i osjete kakva je snaga i upornost potrebna kako bi se nešto u životu postiglo, organizujte npr. čas slikanja držeći olovku ili kist u ustima, ili na času tjelesnog odgoja igrajte odbojku sjedeći i sl. Nakon toga odvojite vrijeme za razgovor tokom kojeg ćete se fokusirati na snage, a ne na ograničenja osoba sa poteškoćama. Razgovarajte o tome da svako od nas ima i snage i slabosti i da svaka osoba može da doprinese i bude važan član/ica zajednice (i to ne samo oni koji postižu vrhunske rezultate).

BITI U TUĐOJ KOŽI

Donesite stare sunčane naočale, ili zamolite djecu da donesu svoje, i namažite ih kremom tako da je pogled kroz njih zamućen. Zamolite jedno po jedno dijete da nešto pročitaju s tim naočalama. Neka kažu kako se osjećaju. Potaknite razgovor o tome koji su uzroci da neki ljudi vide blizu, a neki daleko, pitajte ih da li poznaju osobe koje nose naočale, zašto se neka djeca rugaju drugoj djeci koja nose naočale? Pozovite u goste osobu koja je slabovidna ili uopšte ne vidi (povežite se sa lokalnim udruženjem osoba sa poteškoćama sa vidom), pokažite kako izgleda Brajevo pismo i mašina za pisanje (ako ste u prilici organizujte posjetu takvom udruženju). Saznajte kako možete, na ulici ili u drugim prilikama, pomoći osobi koja ima poteškoće sa vidom. Slične aktivnosti možete raditi.

3. MOTIVACIJA DJECE ZA UČEŠĆE U SEKCIJAMA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Šta je moja unutarnja motivacija za rad u sekciji? Šta me pokreće?

Kako svoju motivaciju i zainteresovanost za sekciju prenosim na učenike?

Da li dajem učenicima mogućnost izbora?

Da li stvaram uslove da učenici učestvuju u istraživanjima?

Da li uživam u samo procesu zajedno sa njima?

"Motivacija je nešto kao blagi vid opsjednutosti"/De Charmes/

Sigurno ste imali priliku da radite na nekoj aktivnosti, a da pritom niste ni svjesni kako vam vrijeme protiče. Pri tome ostali ste vjerni svojoj ideji, iako su vam kolege predlagale neka druga rješenja. Bili ste opsjednuti svojom „vizijom“ krajnjeg produkta i činili sve da je i ostvarite. To znači da ste bili motivirani za rad.

Zašto je motivacija bitna?

Većina prosvjetnih radnika složice se sa činjenicom da je motivacija učenika izuzetno važna za efikasan rad. Bilo da se radi nastavnom procesu ili o vannastavnim aktivnostima, od dobro izabranih motivacijskih tehnika ovisiće i uspješnost ostvarivanja krajnjeg cilja. Kada je riječ o sekcijama, motivacija učenika može se odnositi na njihovu zainteresovanost za uključivanje u njihov rad, ili pak na motivaciju za realizaciju planiranih aktivnosti, njihovu prezentaciju i dr.

Motivacije se uglavnom dijeli na dvije vrste:

1. Intrinzičnu /unutrašnju i
2. Ekstrinzičnu / vanjsku

Kada govorimo unutrašnjoj motivaciji, mislimo na one koji uče i rade za i radi sebe - zbog želje za novim saznanjima, uživanja u procesu spoznavanja, i bez izražene potrebe za nagradom ili nekim drugim vanjskim potkrepljenjem. Osobe koje posjeduju snažnu unutrašnju motivaciju, imaju potrebu za izazovima, uživaju u istraživačkom učenju, uče i rade iz interesovanja, zadovoljstva, uživaju u saznavanju novog. Takva vrsta motivacije obezbjeđuje brzo i kvalitetno učenje, pa samim tim i napredovanje, jer se lakše, brže i trajnije pamti, lakše se uviđaju činjenice, lakše se stiže do željenog cilja, pa uspeh ne izostaje.

Vanjska motivacija je sve ono što na nas utiče spolja, spoljašnji događaji, uslovi, sredina, osobe sa kojim radimo, sistem nagrađivanja, jednom riječju - socijalno okruženje ili klima. Ono što je karakteristično za ovu vrstu motivacije jeste da je uvijek prati potreba ili za dobijanjem određene, obećane i očekivane nagrade, dobijanje nekog statusa, prestiža, ili za izbjegavanjem moguće kazne i drugih neprijatnosti.

Problem sa spoljnom motivacijom je taj što, u slučaju da nagrade izostanu, djeca gube motivaciju za rad, pristupaju mu sasvim drugačije, manje su kreativna i ne osjećaju da imaju kontrolu nad sopstvenim učenjem i napredovanjem. No, ne možemo govoriti o tome da je spoljna motivacija uvijek loša. Spretan nastavnik će dobro iskoristiti postojeću motivaciju, kako bi je pretvorio u unutrašnju, i potakao učenike da zadovoljstvo pronalaze u samom procesu.

Podstaci unutrašnju motivaciju kod učenika u vannastavnim aktivnostima je jedan od najvažnijih zadataka za nastavnika. Evo nekih primjera različitih motivacija.

„Hoćete li mi dati peticu?“

Nije rijedak slučaj da djeca koja učestvuju u sekcijama očekuju neku vrstu nagrade za uspjeh u svom radu, pa tada čujemo i pitanje „hoću li dobiti peticu?“. Spoljna motivacija može biti povezana i sa drugim nagradama, npr. prilikama za putovanja, materijalnim nagradama i sl. Međutim, moramo biti svjesni da pokušaj da djecu motivišemo nagradama može imati sasvim suprotan efekat. Nagrade mogu potisnuti unutrašnji interes za određenim aktivnostima, te dugoročno smanjiti motivaciju da se njima bave.

Dvije vrste motivacije se uvijek međusobno prepliću i prožimaju, i potrebno je da prepoznamo koju vrstu motivacije posjeduju učenici koji dolaze na vannastavne aktivnosti, te osvjestimo čime mi eventualno dodatno potičemo spoljnu motivaciju, a šta možemo učiniti da ona postane unutrašnja?

Šta potiče unutrašnju motivaciju djece:

- Pravo na izbor - motivacija učenika se povećava kada imaju različite opcije, kada su uključeni u donošenje odluka i kada imaju osjećaj kontrole nad sopstvenim radom;
- Osjećaj povjerenja - djeci je važno da im odrasli vjeruju, i da im daju prilike da postavie sopstvene ciljeve i samostalno planiraju svoj rad;
- Pružanje prilika djeci da prate sopstvena interesovanja i radoznalost;
- Jasan i svrsishodan cilj aktivnosti

- Pomaganje djetetu da uvidi sopstveni napredak, ohrabrivanje;
- Osjećaj sigurnosti kada dijete želi preuzeti rizik i oprobati nešto novo;
- Entuzijazam i podrška drugih, osjećaj pripadanja i kontrole.

Možda je dobro podsjetiti se i onoga što, svesno ili nesvjesno, radimo potičući vanjsku naspram unutrašnje motivacije:

- Nagrađujemo samo neku djecu (samo najuspješnije, prvake...)
- „Potkupljujemo“ djecu da učestvuju obećavajući različite nagrade, povlastice i sl.
- Tražimo od djece da ispune naša (nastavnika, direktora, roditelja) a ne svoja očekivanja
- Fokusiramo rad djece samo na krajnji produkt, a ne na uživanje u procesu
- „Popravljamo“ im radove kako bi bili „dovoljno dobri“ za izložbe, smotre i sl.
- Kažnjavamo ih (grdimo) kad griješe ili ne rade kako smo im mi zadali i dr.

Primjeri iz učionice

Priča iz učionice br.1 – Izazov

Na sekciji Likovne kulture učiteljica J. je donijela pribor za rad na staklu i nekoliko staklenih predmeta koji su već bili oslikani. Pokazala je djeci šarene staklene predmete koji su se sijali a boje na njima su propuštale sunčeve zrake pa su djeca sa interesovanjem posmatrala tu igru boja i sunčevih zraka. Učiteljica im je rekla da će i oni moći da oslikavaju razne predmete omiljenim bojama. Učenici su bili oduševljeni što će moći da rade nešto novo na likovnoj sekciji pa su požurili da daju ideje za nove motive koji bi se mogli naći na njihovom radu. Tada im je učiteljica rekla da je ovo vrlo delikatna tehnika koja ima svoje faze i da će zajedno, korak po korak raditi do krajnjeg cilja. Navela je da će njihovi radovi biti predstavljeni javnosti za Dan škole i da će se takmičiti na natjecanju iz likovne kulture.

Pitanja za refleksiju:

- Da li je učiteljica postavila jasan cilj?
- Da li su učenici zainteresovani za rad?
- Koju vrstu motivacije učiteljica koristi?
- Šta je mogla uraditi drugačije/dodati?

Priča iz učionice br.1 – Lično iskustvo

Na sastanku novinarske sekcije razgovarala sam sa učenicima koliko zaista poznaju svoj grad, koliko znaju o historiji grada i građevina koje svakodnevno možemo vidjeti sa prozora naše škole. Članovi sekcije su pokazali da veoma malo saznanja a neki nisu imali skoro nikakvih informacija o gradu u kojem žive.

Tada sam im ispričala svoju priču. Bila sam učenica sedmog ili osmog razreda ove iste škole u kojoj i danas radim. Pohađala sam skoro sve sekcije koje su radile u školi jer sam bila radoznala i smatrala sam da imam dovoljno vremena da mogu sve obaveze koje su mi nastavnici, voditelji sekcija, postavljali. Time sam stekla veliko samopouzdanje i sigurnost.

Jednoga dana su nas ponudili da ugostimo učenike i njihove nastavnike iz drugi gradova. Bez razmišljanja sam se prijavila. Povala sam grupu učenika i nastavnika u šetnju našim gradaom. Ubrzo su me počeli zapitkivati o objektima i građevinama pored kojih smo prolazili, i ja sam shvatila da uopšte ne poznajem svoj grad, a još manje znam informacije o kulturno-historijskim spomenicima.

Kako sam se osjećala samo ja znam, a crvenilo sa lica se nije vidjelo jer je napolju bilo toplo pa se moglo protumačiti da crvenim zbog prevelike vrućine. Sljedeće što sam uradila bilo je to da sam ubrzala korak i time izbjegla da mi postavljaju pitanja, a u glavi mi je "zvonilo" kako sam glupa i mogla sam samo zamisliti kakvo su mišljenje stekli o meni.

Povala sam učenike, koji su pohađali novinarsku sekciju, istim stazama kojima sam prošla prije nešto više od trideset i pet godina. Pokušali smo nanovo proživjeti situaciju u kojoj sam se ja tada našla. Učenici su vrlo brzo shvatili u čemu je bit moje priče. Pokušali smo zajedno riješiti problem i osmislili smo projekat pod radnim nazivom „Upoznaj svoj grad“. Krenuli smo na mjesta gdje bismo mogli doći do bilo kakvih informacija o našem gradu: gradsku biblioteku, muzej, turističku zajednicu, ... napali smo problem fotoaparata, mobitelima, informacijama iz knjižice Turistički vodič, i na kraju smo imali i prezenzaciju i printanu formu prezentacije u kojoj se nalaze i fotografije i tekst o objektima koje smo posjetili. Članovi sekcije su bili zadovoljni urađenim a još više time što su naučili o svom gradu i što će svakome ko ih bude pitao moći reći nekoliko rečenica o svakom kulturno-historijskom spomeniku, a ne pobjeći od problema kao što je to učinila njihova nastavnica.

Pitanja za refleksiju:

- Kako je nastavnica motivisala učenike na istraživanje?
- Koji je bio njen unutrašnji motiv?
- Koje motivacijske tehnike je koristila?
- Šta je još mogla uraditi?

Priča iz učionice br. 3: Vidi - probaj

Da bi učiteljica J. motivisala učenike za rad sa izvedenim bojama, ona je na čas donijela 3 čaše sa sokovima crvene, plave i žute boje. Pitala ih je šta će se desiti ako dvije boje pomiješamo? Demonstrirala je to polako i desilo se da su crvena i plava dale ljubičastu boju, crvena i žuta narandžastu a plava i žuta zelenu boju. Bilo je magično gledati kako proces teče tako da učenicima nije trebalo mnogo da se uhvate za boje i počnu ih miješati.

Pitanja za refleksiju:

- Šta se razvija kod učenika ovakvim načinom motivisanja?
- Da li je potreba za istraživanjem unutarne ili vanjski motivisana?
- Šta dalje?

Likovna sekcija - oslikavanje stakla i izrada tradicionalne prostirke - ponjave

Priča iz učionice br. 4: Šta je meni važno

Željela sam sprovesti svoj akcijski plan vezan za poboljšanje participacije djece u dramsko – recitatorskoj sekciji.

Kako bi djeca što bolje razumjela šta je to participacija, u bilo kojem segmentu našeg života, pustila sam kratki video jedne male djevojčice i njene majke koji prikazuje kako je u svim aktivnostima u kojima djevojčica želi učestvovati odbija i time ignoriše njene potrebe i želje.

Komentari učenika po pregledanom filmu bila su puna empatije i razočaranja, a neki učenici su se pronašli u toj priči. Nakon ovog, pustila sam još jedan film, koji je prikazivao potpuno suprotnu situaciju, dijete koje ima svu pažnju roditelja, kako sa finansijske tako i sa emotivne strane. Na ovaj klip reakcije nisu bile tako burne i mnogobrojne kao na prvi. Otvorila sam raspravu o tome koji je film ostavio jači utisak na njih? Koju temu žele za svoju slijedeću predstavu? Tada je krenula oluja njihovih ideja o tome kako osvijestiti postupke roditelja, nastavnika, učenika, zajednice u kojoj živimo i nastala je predivna predstava na temu „Želim da se moj glas čuje daleko“. Tokom izvedbe roditelji su plakali, a djeca su osjećala ponos urađenim.

NAZIV SEKCIJE:	Sekcija „Mladi istraživači“
VODITELJICE SEKCIJE:	Branka Čorbo, Mira Bošnjak
Naziv aktivnosti:	MOTIVISANJE DJECE ZA UČEŠĆE U VNA
Ishodi aktivnosti:	Djeca će dobiti osnovne informacije o sekciji, biti motivirana da se prijave za rad u sekciji i nauče pisati motivacijsko pismo. Djeca će razmišljati o svojim interesima i sposobnostima kojima mogu doprinijeti u radu sekcije, razvijati vještinu pisanja motivacijskog pisma.
Završni produkt:	Motivacijska pisma – brojno i zainteresirano članstvo
Potrebni resursi:	Power Point prezentacija, računar, fotokopirani listići sa smjernicama za motivacijsko pismo, slatkiši i sitni pokloni, poziv za prvo okupljanje članova sekcije
Trajanje aktivnosti:	oko 7 sati ukupno, sve do prvog okupljanja
Ko je bio uključen:	Djeca, nastavnice, razrednici VI, VII i VIII razreda
Savjet za druge nastavnike/ce:	S obzirom da su djeca svakodnevno izložena reklamnim porukama sa televizije i Interneta, prilagođavanje tona naše prezentacije ovim formama imalo je odličan učinak: dobili smo veliki broj motivacijskih pisama naših budućih članova.

Na početku školske 2014/2015. godine smo se dogovorile da napravimo svojevrstni „marketing“, odnosno da prezentiramo djeci naše zamisli o tome kako rad u sekciji treba da izgleda, i da privučemo članove koji će biti istinski motivirani za rad u sekciji „Mladi istraživači“.

Zajednički smo osmislile i napravile prezentaciju koja sadrži osnovne podatke o okvirnoj temi za rad u sekciji (Švrakino Selo: prošlost, sadašnjost, budućnost), podatke o načinu rada koji nudimo (učenje istraživanjem izvan učionice, slobodu izbora, timski rad i samostalnost u radu) i načinu na koji djeca mogu aplicirati za rad u sekciji (smjernice za pisanje motivacijskog pisma).

PREZENTIRANJE

Tokom prve i druge sedmice na početku školske godine u svakom odjeljenju VI, VII i VIII razreda održale smo kratku prezentaciju i podijelile listiće sa smjernicama za motivacijsko pismo. Imale smo slatkiše i sitne poklone za one koji se prijave isti dan, jer smo, u duhu modernih reklama, imale i posebnu ponudu (I to nije sve! Ako napišeš i predaš svoje motivacijsko pismo još danas, očekuje te ugodno iznenađenje!)

Neka motivacijska pisma su stigla istog dana i to je bilo uredno nagrađeno, a ostale smo prikupile tokom naredne sedmice. Djeca su nastojala istaći svoje kvalitete kojima mogu doprinijeti radu,

davala svoje prijedloge i izražavala zadovoljstvo zbog novog načina motiviranja za rad.

Svako pismo je za nas imalo posebnu vrijednost i odlučile smo pozvati sve koji su aplicirali: 25 djece. Napravile smo poziv i istakle ga na vidno mjesto u školi.

Motivacijsko pismo

Odgovoriš li na pitanja, napisaćeš ga lako ☺:

Zašto želim biti član ove sekcije?

Šta volim da radim u slobodno vrijeme?

U čemu sam posebno uspješan/na?

Šta bih od ponuđenog volio/voljela da istražujem?

Moji prijedlozi kako bi ova sekcija trebalo da radi.

Ne zaboravi da se potpišeš!

Ovu sekciju zamišljam kao neki mali kutak gdje se svi družimo, upoznajemo, istražujemo...

Zašto se baš želim upisati u ovu sekciju? Pa da bih učila o prošlosti naše škole, da bih učila nove stvari i upoznavala nove prijatelje. Bila bih vam jako zahvalna kad bih vas mogla pozvati. Unaprijed HVALA!!!

4. PLANIRANJE RADA SEKCIJA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Kako pratite i evaluirate rad sekcija?

Kako vam to pomaže da ih unaprijedite?

Da li uključujete djecu u proces praćenja i evaluiranja rada sekcija?

Da li uzimate u obzir njihove sugestije? Dajte primjer.

Da li uključujete roditelje i druge stručnjake?

Da li ste se zapitali šta nastavnici rade tokom ljetnog raspusta! Odmaraju, idu na ljetovanje, uživaju u prirodi... Da, i to, ali tokom ljeta nastavnici vrijedno rade na planiranju nastavnog procesa i pripremaju se za rad sekcija. Zašto? Zato što znaju da je dobar plan pola puta ka uspjehu. Nastavnici prvo vrše globalno ili godišnje planiranje, a onda operativno ili mjesečno planiranje i programiranje.

Globalno ili godišnje planiranje obuhvata formulisanje ciljeva i očekivanih ishoda, tematske oblasti rada kojima će se ostvariti očekivani ishodi, i okvirnu dinamiku (period) njihove realizacije. Kada je riječ o sekcijama, godišnje planiranje je uglavnom okvirno, jer se najveći dio realizuje zajedno sa djecom. Međutim, vannastavne aktivnosti se planiraju i u skladu sa ciljevima škole, ili nekim zajedničkim planom aktivnosti (u našem slučaju bio je to dogovor o tome da će djeca istraživati prošlost, sadašnjost i budućnost svoje zajednice), pa su nastavnici unaprijed postavili okvir tema, željene ishode, moguće oblasti i metode za istraživanje i sl. U ovoj fazi nastavnik se sam upoznaje sa tematikom, traga za zanimljivim pristupima ili primjerima dobre prakse, promišlja o tome kako aktivnosti može povezati sa onim što djeca već znaju ili su radila kroz NPP i sl.

Ukoliko se sekcije sa svojim programskim sadržajem dopunjavaju i oslanjaju u svom radu jedni na druge moguće je kreirati zajednički plan rada. (Pogledati poglavlje Saradnja među sekcijama).

Izazovi s kojim se susrećemo pri planiranju vannastavnih aktivnosti?

Planiranje izvannastavnih aktivnosti predstavlja složen proces balansa između želja, potreba i interesovanja nastavnika i djece, između efikasnog struktuiranja procesa i davanja dovoljno slobode i izbora učenicima.

U današnjoj obrazovnoj praksi, nastavnici se susreću sa nizom poteškoća koje nastoje prevazići u procesu planiranja. Neke od njih su:

- Preopterećenost učenika nekim drugim aktivnostima,
- Nedefinisani i nepotpuni obrasci za planiranje
- Velike grupe djece
- Nedostatak materijala i sredstava za rad
- Stresne i brze pripreme za natjecanje,

- Visoka očekivanja svih nakon natjecanja,
- Neprimjerena nagrađenost učitelja,
- Neuvažavanje uloženi napora od strane učitelja, i postignutih rezultata
- Velike aspiracije/težnje ravnatelja i roditelja za izvrsnim uspjehom,
- Krutost školskog rasporeda koji otežava rad,
- Pojedine izvannastavne aktivnosti nisu naš izbor, već izbor ravnatelja ili pedagoga,
- Popunjavanje satnice unutar jedne školske godine,
- Zastarjela tehnologija

4.1. Godišnje planiranje rada sekcije

Primjer:

Naziv sekcije: „Istražujemo svoju zajednicu“ (istorijsko-geografska, kultura religija)

Voditelji: Dušica Kosović, Aleksandra Kojić, Nenad Pećo, Armin Čergić

Tema: Prošlost, sadašnjost i budućnost moje zajednice

Cilj rada: Upoznati prošlost i sadašnjost naše zajednice sa aspekta kulture i religije, te predvidjeti kako bi naša zajednica mogla izgledati u budućnosti

Ishodi (učenici će):

- objasniti značaj i ulogu pojedinih istorijskih perioda za razvoj naše zajednice
- opisati ulogu, značaj i doprinos pojedinih ličnosti i događaja za razvoj naše zajednice (u prošlosti i sadašnjosti)
- analizirati uzročno posljedične veze između događaja i društvenih promjena
- svoja saznanja prezentirati kroz predstavu „Gradiška kroz vijekove“

TEME, OBLASTI, MANIFESTACIJE	DINAMIKA REALIZACIJE										SARADNJA/PODRŠKA
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	VI	V	
Formiranje sekcije (javni poziv, izbor članova, definisanje termina, formiranje podgrupa i timova)	+										Učenici, roditelji, pedagog škole, ostale sekcije
Izrada godišnjeg programa rada	+										Učenici, roditelji
Prošlost moje zajednice		+	+	+							Opština Gradiška, Muzej, Narodna biblioteka, predstavnici vjerskih zajednica, Kulturni centar,
Sadašnjost moje zajednice						+	+	+			
Budućnost moje zajednice					+				+		
Promovisanje rada sekcije (izložbe)											Sekcija „Mi umjetnici“
Dan učeničkih postignuća (predstava „Gradiška kroz vijekove“)										+	Sve sekcije u školi, direktor, pedagog, mediji, Kulturni centar
Analiza rada sekcije					+					+	Učenici, roditelji

4.2. Operativno ili mjesečno planiranje

Operativno ili mjesečno planiranje predstavlja detaljan opis rada za jedan mjesec i sadrži odgovore na sljedeća pitanja:

- 1. Čime ćemo se baviti?** Tema koja je u fokusu
- 2. Zašto ćemo to raditi?** Cilj
- 3. Šta želimo postići - šta će učenici znati, moći, razumjeti, na kraju aktivnosti?** Ishodi
- 4. Šta ćemo i kako raditi?** Aktivnosti i metode koje ćemo koristiti
- 5. Šta nam za to treba i ko nam može pomoći?** Resursi, drugi stručnjaci, volonteri...
- 6. Kada/do kada?** Kada počinju i završavaju ove aktivnosti?
- 7. Praćenje i evaluacija** Na koji način možemo provjeriti u kojoj mjeri su postignuti planirani ciljevi? Postoje li materijali koju dokumentuju cijeli proces? Kako ćemo pratiti realizaciju tokom rada?

Primjer: MJESEČNI PLAN I PROGRAM RADA SEKCIJE

Naziv sekcije: Istražujemo (istorijsko-geografska, kultura, religija)

Voditelji: Dušica Kosović, Aleksandra Kojić, Nenad Pećo, Armin Čerčić

Tema: Prošlost moje zajednice

Podtema: Praistorija i antičko doba

Mjesec: Oktobar

Napomena: unutar sekcije formirane su male grupe od 4 do 5 članova. Svaka grupa je radila jednu do dvije aktivnosti. Djeca su samostalno ili uz pomoć nastavnika i roditelja realizovali planirane aktivnosti. Rad grupa se odvijao paralelno, sa redovnim sastancima i razmjenom informacija među grupama.

Aktivnost	Ishodi (učenici će)	Produkti rada	Podrška/Saradnja
Formiranje malih grupa, podjela zaduženja, uputstva za rad	Izabrati zaduženja i grupu	Formirane grupe i podjela zaduženja prema intersima učenika	Uprava škole
Istraživanje i definisanje novih ili manje poznatih pojmova	Definisati i objasniti pojmove muzej, galerija, arhiv, fonoteka, numizmatika, arheologija	Kreiran scenario za predstavu Izrađena scenografija i rekviziti iz praistorijskog i antičkog doba Izrađena brošura o važnim arheološkim lokalitetima	Narodna bibiloteka Zavičajni muzej Arheolog Saradnja sa sekcijama: Umjetnici, Knjževnici, ICT
Posjeta muzeju, razgovor sa arheologom	Pripremiti se za predstavu: Istražiti podatke vezane za razvoj naše zajednice u periodu praistorije i antičkog doba		
Zavičajna zbirka	Procijeniti značaj posjećenih lokaliteta		
Obilazak arheoloških lokaliteta:	Objasniti strukturu stanovništva u tom periodu, njihovu kuturu i vjerovanja		
Laminci – mlađe doba	Pisanim i usmenim putem opisati i objasniti život ljudi u periodu praistorije i antičkog doba		
Kijevci – bronzano doba	Odabrati uloge i izraditi scenario za predstavu		
Prirodno – geografske odlike	Odabrati i izraditi potrebne rekvizite i scenografiju kako bi vjerno predstavili ovaj istorijski period u predstavi		
Kultura u rimskom periodu			
Struktura stanovništva			
Religija: vjerovanja ljudi			
Izrada materijala za predstavu			
Praćenje i vrednovanje rada	Samostalno upravljati procesom rada, dati jedni drugima povratnu informaciju, procijeniti uspjehnost i dati nove ideje	Zaključci učenika Preporuke za dalji rad	Učenici, roditelji

PLANIRANO	OSTVARENO
AKTIVNOSTI	Da li su realizovane sve aktivnosti planirane mjesečnim planom ? Da li je bilo odstupanja od plana? Zašto? Da li je bilo teškoća? Kako su prevaziđene?
REZULTATI	Da li su ostvareni očekivani rezultati? Koji su pokazatelji/indikator uspjehnosti?
RESURSI/ SARADNJA	Da li su iskorišteni svi planirani resursi? Da li je ostvarena planirana saradnja? Da li je saradnja bila uspješna im produktivna?
ZAPAŽANJA I UTISCI:	

4.3. Planiranje aktivnosti i sastanaka sekcije

„Slobodno vrijeme je prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, dakle prostor samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti.”¹

Svaka oblast koju obrađujemo sa djecom podrazumijeva niz konkretnih sadržaja, koji će se obrađivati na određeni način, odnosno kroz niz zajedničkih aktivnosti. Aktivnosti će zavisiti od uzrasta djece, njihovih mogućnosti, interesovanja i potreba, kao i uvjeta i resursa s kojim škola raspolaže.

Planiranje i organizacija rada vannastavnih aktivnosti veoma često obuhvata više nastavnih časova. Pri planiranju i osmišljavanju aktivnosti nastavnik treba da podstiče aktivno učešće učenika te da potakne i podrži njihove ideje i prijedloge. Ukoliko se formiraju manji timovi ili grupe učenici mogu sami donositi odluku u okviru kojeg tima će raditi, te na koji način će prezentovati saznanja do kojih su došli.

Planirane aktivnosti uglavnom počinju promišljanjima i istraživanjima oblasti kojima će se djeca baviti. To je faza u kojoj djecu trebamo dodatno zainteresovati za neku temu, omogućiti im da otkriju šta o tome već znaju i potaknuti ih da samostalno postavljaju sva pitanja koja ih interesuju. Dodatna istraživanja samo će otvoriti nova pitanja, i otvoriti polje za djelovanje. Druga faza se obično odnosi na realizaciju planiranih aktivnosti uz stalno praćenje i eventualno redefinisane plana, dok su sastanci u trećoj fazi posvećeni prezentovanju urađenog.

Sastanak sekcije

Realizacija svakog časa ili sastanka sekcije će se razlikovati u zavisnosti od toga u kojoj je fazi rad na određenoj temi ili projektu. Međutim, važno je da svaki čas otpočnete sa nekom aktivnošću koja će „razbiti led” i pomoći djeci da se opuste, odnosno aktivnošću koja će ih nasmijati ili podići energiju. Važno je da se djeca unaprijed raduju dolasku na sekciju, i da željno očekuju šta će se dogoditi. Potrudite se da im priredite iznenađenje vezano za

temu, postavljajte im zagonetke ili zabavne kvizove, pripremite filmove i očigledna sredstva, ali uvijek vodite računa da pratite njihove potrebe i interesovanja.

Ne morate sve raditi vi – neka se djeca rasporede i dogovore ko smišlja i realizuje igru ne početku. Možete ograničiti trajanje igre i prilagoditi je prostoru, ali nemojte je preskakati.

Igre za dobro raspoloženje:

Veliko i malo

„Sjednimo u krug. Evo jedne zanimljive igre u kojoj se pojavljuju dvije ključne riječi: VELIKO I MALO. Svako će u rečenici koju kaže koristiti ove riječi i to na sljedeći način: „Na velikom nebu je mali oblak. Sljedeće će nastaviti: Na malom oblaku je veliki mjesec. I tako redom, svako nastavlja tako što ponavlja kraj rečenice svakog predhodnika i dodaje nešto novo.”

Ako djeca žele da nastave igru, možete je igrati riječima KRIVO-PRAVO, GORE-DOLJE i sl.

Zujanje

Voditelji/ica zapiše na ceduljice onoliko pjesama koliko je potrebno grupa npr.5. Izaberite opšte poznate pjesme koje svi znaju. Svaki/a učesnik/ca izvuče po jednu ceduljicu sa pjesmom i počinje da „zuji” (mumla) ili zvižduče tu melodiju. Zatim kreće da traži one koji zuje istu melodiju i sa njima pravi grupu.

Neposlušni hor

Jedno dijete je dirigent, a ostali igrači su hor. Dirigent raznim pokretima diriguje šta bi volio da radi hor. Ali, pošto pred sobom ima neposlušni hor, članovi hora rade upravo suprotno od onog što im dirigent pokazuje. Na primjer, dirigent stoji, a cijeli hor čučne ili dirigent skakuće, a hor mirno stoji na jednoj nozi.

Pantomima

Podijelite se u grupe po šestoro. Svaka grupa će dobiti jednu riječ, temu, koju treba pantomimom da predstavi ostalim grupama, koji će pogađati šta je tema. Temu možete razraditi i kao malu priču ukoliko vam je tako jednostavnije da je objasnite. Teme mogu biti: čekanje, traženje, posmatranje, zaljublivanje, zadivljenost, izvinjenje, pomirenje, nerazumijevanje i sl.

Ostavi poruku

„Podijelite se u parove. Osoba A ima zadatak da osobi B na leđima nacrtati neki simbol ili napiše kratku poruku, koristeći se svojim prstima kao sredstvo za pisanje. Kad osoba A završi „pisanje“ poruke, osoba B je treba odgonetnuti. To se ponavlja tri puta, a zatim A i B zamijene uloge. Hajde da probamo.“

Hodanje po zamišljenom tlu

Djeca hodaju po slobodnom prostoru i prema instrukcijama voditelja hodaju kao da..(idu kroz vodu, kao da je pod lepljiv, skaču s kamena na kamen, idu kroz snijeg, šunjaju se kroz pustinju, šljapkaju po baricama...

Vesela poza

Pola grupe djece sjede na stolicama u „tužnim“ pozama. Ostala djeca idu u redu jedno za drugim i mijenjaju položaj ruku, nogu glave, kako bi poza postala „vesela“. Svako dijete može napraviti samo jednu promjenu kod svakog djeteta koje sjedi. Potom mijenjaju uloge.

Aktivnosti za upoznavanje u razvoj timskog rada

Pored planiranja rada u okviru određene sekcije, svaki nastavnik mora osmisliti aktivnosti koje će doprinijeti stvaranju klime uzajamnog uvažavanja i podrške među djecom u grupi, jačanju timskog rada i motivacije za rad. U ovom procesu nastavnik je taj koji modeluje željeno ponašanje, tako što istinski sluša i uvažava dječije mišljenje, potiče zajedničko donošenje odluka, efikasno vodi diskusije i rasprave u grupi i sl. Neki od ovih zadataka su sljedeći:

- Osmislite aktivnosti za upoznavanje - djeca trebaju naučiti imena članova sekcije, otkriti zajednička ili različita interesovanja, snage i želje.
- Postavite zajednička pravila rada u grupi; razgovarajte sa djecom kako žele da rade, šta im je važno, zašto i sl? Povremeno otvoreno razgovarajte o poštovanju pravila i revidirajte ih ako je potrebno.
- Vježbajte sa djecom i kroz zabavne igre različite socijalne vještine - slušanje, čekanje na red, davanje povratne informacije, dijeljenje, priskakanje u pomoć i dr.
- Ohrabrite sve učenike da aktivno učestvuju u radu sekcije i osigurajte da osjete da je doprinos svih učenika jednako važan.

- Izbjegavajte situacije u kojima vi dominirate grupom
- Dozvolite učenicima da “vode” proces i slušajte ih
- Dobro se zabavite!

Igre za upoznavanje i poticanje timskog rada**Slijedi nit i pričaj**

Izrezati komade kanapa na određene dužine. Polaznici odaberu komad kanapa (duži ili kraći). Zadatak im je da ispričaju nešto o sebi u vremenu koje im je potrebno da provuku kanap između palca i kažiprsta.

Nevidljivi prijatelj

Voditelj zalijepi svim učesnicima na leđa prazan papir (format A4), podijeli flomastere i kaže: „Imate priliku da svom drugu ili drugarici nacrtate nešto lijepo, nešto što cijenite kod njega ili nje, nešto što vam se sviđa, nešto što do sada niste imali priliku da mu kažete. Potrudite se da svi međusobno i dobijete i primite poruku. Nemojte se potpisivati. Povremeno možete zamijeniti flomastere da vaša poruka ne bi bila prepoznatljiva po boji flomastera.“ Kada voditelj procijeni da su uglavnom svi razmijenili poruke, prekida igru: „Sada možete odlijepiti papire i pročitati šta piše na njima. Neka vam to ostane kao poklon i uspomena.“

Skriveno blago

Voditelj uzima veliki papir, okači ga na zid i pri vrhu napiši SKRIVENO BLAGO. Zato kažem: „Sada ću vas zamoliti da svako kaže po jednu svoju pozitivnu osobinu koju drugi rijetko primjećuju. Ako neko ne može da se sjeti takve skrivene osobine, neka kaže bilo koju pozitivnu osobinu. Ja ću sve to zabilježiti na ovom papru koji nosi naziv SKRIVENO BLAGO. Pošto se ispišu sve osobine, voditelj skreće pažnju na činjenicu da smo često skloni da svoje pozitivne osobine ne ističemo pretjerano, a ipak nam je prijatno da ono što nas krasi vide i drugi, jer te osobine smatramo vrijednim.“

Prati moj prst

Podijelićemo se u parove i stati jedni naspram drugih. Jedan u paru će da ispruži kažiprst nosa onog drugog, na rastojanju od oko 10 cm (pokazati djeci koje je to rastojanje). Na moj znak počinje da kreće prstom u prostoru: gore-dolje, lijevo-desno, ukrug, popne se na stolicu, ide ispod stolice...njegov par treba da prati ovaj prst

pokušavajući da stalno drži isto odstojanje od 10 cm kao da mu je nos koncem vezan za taj prst. Poslije određenog vremena parovi će da zamijene uloge.

Potraga za rođendanom

Svi stanu u vrstu tako da mjesto u vrsti određeno danom i mjesecom rođenja svakog polaznika (1. januar je na početku kolone, a na kraju kolone je 31. decembar). Kada je vrsta formirana, svaka osoba (počev od početka vrste) glasno kaže datum svog rođenja kako bi se provjerilo da li je vrsta pravilno formirana.

Igra se u tišini, ali se mogu služiti gestama.

Da sam cvijet ...

Zamolite učenike da nastave rečenice: «Da sam cvijet, ja bih... zato što», da sam životinja bio/la bih... zato što...», „da sam predmet...”

5. PRAĆENJE EFIKASNOSTI I PROCJENA USPJEŠNOSTI RADA SEKCIJA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Kako pratite i evaluirate rad sekcija?

Kako vam to pomaže da ih unaprijedite?

Da li uključujete djecu u proces praćenja i evaluiranja rada sekcija?

Da li uzimate u obzir njihove sugestije? Dajte primjer.

Da li uključujete roditelje i druge stručnjake?

Uspješan čovjek svakodnevno preispituje svoj rad i aktivnosti koje preduzima u određenim situacijama. Procjenjuje šta je postigao u određenom periodu, koji faktori su doveli do uspjeha, koji su razlozi neuspjeha, šta je mogao uraditi kako bi postigao bolje rezultate, šta planira uraditi u narednom periodu i sl. Sve to radi kroz odgovarajući proces samoevaluacije, u skladu sa određenim kriterijumima i potrebom da bude bolji nego što jeste.

Savremeni trendovi u vaspitanju i obrazovanju nameću potrebu za kontinuiranim preispitivanjem i usavršavanjem rada nastavnika. Samoevaluacija je dio razvojnog procesa svakog nastavnika pomoću kojeg on usavršava i unapređuje vaspitno-obrazovni rad. Parametri samoevaluacije i u nastavnom procesu i u vannastavnim aktivnostima odnose se na procjenu stepena ostvarenosti definisanih ciljeva i ishoda, kvalitet i efikasnost realizacije planiranih aktivnosti, reagovanje na odstupanja i poteškoće koje su se javile u realizaciji, te nivo postignutih rezultata i efekti za djecu, školu i zajednicu. Ukratko, nastavnik kontinuirano prati rad efikasnost rada sekcije, te na kraju godine vrši evaluaciju, odnosno finalnu procjenu njene uspješnosti, u skladu sa postavljenim ciljevima i kriterijima.

Kontinuirano praćenje rada sekcije

Kontinuirano ili formativno praćenje rada sekcije podrazumijeva dvije komponente - osvrt na tok, dinamiku i postignute rezultate u obradi određene teme ili projekta, te osvrt na proces rada, učešće djece, međusobne odnose i dr. Formativno praćenje omogućava fleksibilnost, brzo prilagođavanje i redefinisane postavljene plana, reagovanje na potrebe i interesovanje svakog djeteta i grupe u cjelini. Pored potrebe da nastavnik procjenjuje sopstveni rad i prati efikasnost rada sekcije, u ovaj proces potrebno je uključiti učenike, a te druge učesnike, roditelje, volontere.

Formativno praćenje podrazumijeva niz aktivnosti i koraka od kojih su neki:

- Unaprijed sa djecom dogovorite kriterije za procjenu kvaliteta rada sekcije
- Redovno se osvrnite i na proces i na rezultate rada u svim fazama implementacije

- Pomozite djeci da procjene sopstveni rad i angažman u odnosu na postavljene ciljeve
- Poučite djecu kako da jedni drugima daju sugestije i konstruktivnu kritiku
- Dajte djeci povratnu informaciju koja će im pomoći da unaprijede svoj rad
- Bilježite naučene lekcije i ciljeve za unapređenje

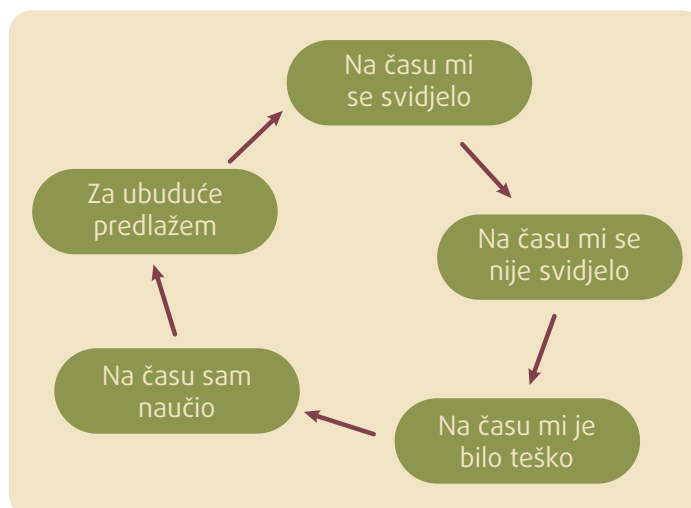
Formativno praćenje se može vršiti na različite načine – kratkim upitnikom za djecu (uživao sam u; bilo mi je jasno šta se od mene očekuje; nisam najbolje razumio; na sljedećem sastanku volio bih da...) ili razgovorom sa osvrtom na kraju sastanka sekcije, ili nekim jednostavnijim i brzim tehnikama kao na primjer:

- „Palac gore, dole ili u sredinu“
- „Izlazna kartica“ sa pitanjima na koje učenici odgovore i ostavljaju karticu u neku kutiju pri izlasku
- Kutija sa prijedlozima za naredni sastanak
- Napiši riječ na tabli – riječ kojom opisuješ kako se osjećaš, ili riječ kojom sumiraš rad na sekciji
- Imam pitanje – čart papir sa prostorom za ostavljanje pitanja, ili Post-it papirići

Pitanja za samoprocjenu - nastavnici:

1. Šta sam postigao?
2. Šta ću promijeniti?
3. Kako sam riješio nastale probleme?
4. Da li su svi učenici bili maksimalno uključeni i podržani?
5. Komentari učenika u toku časa.

Pitanja za procjenu - učenici

Evaluacija rada sekcije na kraju školske godine

Evaluacija rada sekcije na kraju školske godine treba nam dati odgovore na pitanja o tome da li su očekivani ishodi ostvareni, da li su postavljeni zadaci bili smisleni i realni, da li su učenici postigli određeni napredak i šta je potrebno uraditi kako bi rezultati bili još bolji. Pored toga, evaluacija treba dati nastavniku povratnu informaciju i o samom procesu rada - o tome kako su se učenici osjećali dok su radili, da li su dobro sarađivali, šta su mogli uraditi drugačije, šta im je bilo korisno, dosadno, teško, zanimljivo...

U evaluaciju rada sekcije takođe treba uključiti sve one koji su učestvovali u njenom radu, ali i upravu škole i kolege.

Prevashodni cilj evaluacije jeste da se sekcija poboljša, ali i da se podsjetimo svih zajedničkih trenutaka, smijeha, druženja, otkrivanja i učenja, uloženi napora i, na kraju da proslavimo naša postignuća i uspjehe.

Osim formalne evaluacije, upitnika za učenike, roditelje i volontere, na kraju školske godine jedan čas sekcije treba posvetiti osvrtu na protekli period i zajednički izvući zaključke i naučene lekcije.

Primjer: Primjer upitnika za učenike

Dragi učenici i učenice, bilo mi je zadovoljstvo družiti se, učiti i raditi sa vama tokom protekle školske godine. Jako sam ponosna na naš rad u sekciji i sve što smo postigli. Ipak, sigurna sam da možemo biti još bolji, pa vas molim da popunite ovaj upitnik i iskreno odgovorite na pitanja.

1. Na sekciji mi je bilo najzanimljivije kada smo: _____
2. Najviše mi se sviđalo što: _____
3. Nisam uživao/la kada smo: _____
4. Kada bih trebao preporučiti ovu sekciju drugima, rekao bih im: _____
5. Predlažem da naredne godine u radu sekcije promijenite/uradite drugačije: _____

1 - Uopšte se ne slažem 2 - donekle se slažem 3 – slažem se u potpunosti

Tvrdnja	Stepen slaganja		
	1	2	3
Učestvovao/la sam u planiranju rada sekcije			
Mogli smo birati aktivnosti koje ćemo realizovati			
Dogovarali smo se o načinu provođenja aktivnosti			
Dogovarali smo se o terminima i vremenu rada			
Zajedno sa nastavnikom/com donosili smo pravila ponašanja			
Nastavnik/ca je uvažava/la naše ideje i prijedloge o načinu rada			
Sami smo birali grupe/ partnere za rad			
Rado sam radio sa svim članovima sekcije			
Unutar grupe dijelili smo zaduženja i obaveze			
Bilo mi je uvijek jasno šta je moj zadatak			
U grupi sam se osjećao/la sigurno i prihvaćeno			
Članovi grupe redovno su dolazili na sastanke sekcija			
Članovi grupe su poštovali dogovore i dobijena zaduženja			
Svi članovi grupe su imali priliku da aktivno učestvuju			
Nastavnik/ca nam je pomagao/la da poboljšamo svoj rad			
Radovao/la sam se dolasku na sekciju			
Na sekciji sam naučio/la nešto što mi treba u životu			
Sekcija je ispunila moja očekivanja			
Koristili smo različite izvore znanja:			
Časopise, novinske članke...			
Knjige, enciklopedije i drugu stručnu literaturu			
Provjerene izvore na internetu			
Uključivali smo druge nastavnike, ljude u zajednici, roditelje			
Nešto drugo:			

INSTRUMENT ZA SAMOPROCJENU I POSTAVLJANJE CILJEVA ZA UNAPREĐENJE KVALITETA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI – COI Step by Step

U nastavku se nalaze indikatori i primjeri koji vam mogu pomoći da procijenite sopsptvenu prasku, i postavite ciljeve za unapređenje. Imajte u vidu da su indikatori postavljeni tako da ukazuju na visok kvalitet, i da je instrument zamišljen tako da vam omogući postaviti nove ciljeve i odredite prioritete za unapređenje svoje prakse.

Svaki od navedenih osam indikatora ima niz primjera, koji vam mogu pomoći da odredite koji od njih su već sastavni dio vaše prakse, a na kojima želite raditi.

INDIKATORI I PRIMJERI KVALITETNOG U REALIZACIJI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI	Na ovome tek trebam da radim	Ovo je povremeno dio moje prakse	Ovo je dio moje redovne prakse
1. Vannastavne aktivnosti su organizovane tako da omogućavaju punu participaciju djece u planiranju aktivnosti, realizaciji, donošenju odluka i prezentaciji rezultata.			
Primjeri:			
a) Nastavnik/ca uključuje djecu u proces planiranja rada sekcije, potiče i usmjerava diskusiju o planiranim i realizovanim aktivnostima, te omogućava svakom djetetu da ponudi svoje ideje i prijedloge			
b) Nastavnik/ca stvara prilike u kojima djeca imaju mogućnost izbora (aktivnosti, načina prezentiranja...), pomažući im da donesu dobre odluke za sebe (postavlja potpitanja, traži pojašnjenja za izbor, pomaže djeci da razumiju rezultate i/ili posljedice različitih izbora).			
c) Nastavnik/ca promovira demokratske vrijednosti u grupi, ohrabrujući svako dijete da na primjeren način izrazi vlastito mišljenje i sudjeluje u donošenju odluka, te da bude odgovorno za sopstveno ponašanje i odluke			
d) Nastavnik/ca se prema svoj djeci opihodi obzirno i s uvažavanjem, i osigurava da svako dijete ima jednake šanse za učesće (bez obzira na socio-ekonomski status, spol, pripadnost...)			
e) Nastavnik/ca pravi prilagodbe u okruženju i aktivnostima učenja kako bi djeca različitih sposobnosti, odgojno-obrazovnih potreba i socijalnog porijekla mogla sudjelovati u većini aktivnosti (prostor, vrijeme, vrijeme, materijali...)			
2. Planirane aktivnosti potiču saradnju i interakciju među učenicima, koja pospešuje njihov socijalni razvoj, postizanje zajedničkog razumijevanja, uzajamnu podršku i osjećaj zajedništva.			
Primjeri:			
a) Nastavnik/ca zajedno sa djecom donosi pravila rada u sekciji, i uspostavlja rutine koje omogućavaju efikasan rad u grupi, realizaciju istraživanja i dr.			
b) Nastavnik/ca zajedno sa djecom uspostavlja pravila ponašanja i ophođenja prilikom odlaska u istraživanja van škole, modeluje i vježba ova ponašanja sa djecom (upoznavanje, pozdravljanje, zahvaljivanje...)			
c) Nastavnik/ca osigurava prilike da djeca rade samostalno, u malim grupama i zajednički u velikoj grupi. Potiče djecu da mijenjaju grupe, kako bi radili sa svom djecom			
d) Nastavnik/ca potiče i poučava djecu kako da se prema drugima (i djeci i odraslima) ophode pravično, dostojanstveno, obzirno i s uvažavanjem, te da takvo ponašanje očekuju i od drugih.			
e) Poučava djecu strategijama rješavanja konflikata, postizanju konsenzusa i poštovanju dogovora.			
3. Sadržaj i aktivnosti prilagođeni su interesovanjima, razvojnim mogućnostima i različitim stilovima učenja djece.			
Primjeri:			
a) Nastavnik/ca potiče i uvažava interesovanja djece, njeguje radoznalost i želju za istraživanjem, i potiče djecu da otkriju i prate svoja interesovanja u i van škole			
b) Nastavnik/ca vodi računa o razvojnim mogućnostima djece, i potiče ih da postavljaju ciljeve koje im predstavljaju izazov			
c) Nastavnik/ca poučava djecu istrajnosti i potiče ih da ne odustaju, i da rade najbolje što mogu			
d) Nastavnik/ca osmišljava dovoljno raznolikih aktivnosti kako bi djeci pružila nove izazove i održala njihovu uključenosť			
e) Nastavnik/ca sa svakim djetetom ostvaruje interakcije koje odgovaraju njegovim/njenim emocionalnim, socijalnim, fizičkim i kognitivnim mogućnostima, stilovima te jakim stranama i potrebama.			

4. Nastavnik/ca planira učenje novih koncepata i vještina povezujući ih sa predhodnim znanjima i iskustvima učenika, i povezujući ih sa stvarnim, životnim situacijama			
<p>Primjeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Kod planiranja i otpočinjanja aktivnosti u sekcijama, nastavnik/ca polazi od prethodnog znanja i iskustva djece, potičući ih da o njima govore i na njima grade b) Nastavnik/ca podstiče djecu da primjenjuju nova znanja u različitim situacijama, postavlja izazove i potiče ih da pokušaju (oslobađa djecu straha od greške). c) Nastavnik/ca integrira različite sadržaje iz NPP sa vannastavnim aktivnostima, kako bi djeca mogla uvidjeti povezanost odgojno-obrazovnih sadržaja sa svakodnevnim iskustvima, i kako bi ih mogla primijeniti u realnim situacijama. d) Nastavnik/ca povezuje aktivnosti na sekcijama sa različitim oblastima ljudskog djelovanja, različitim naučnim i umjetničkim disciplinama, i njihovoj primjenjivosti u životu 			
5. Nastavnik/ca planira aktivnosti u sekcijama koje potiču istraživanje, eksperimentisanje, samostalno otkrivanje i kreativnost			
<p>Primjeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Nastavnik/ca koristi i djecu poučava strategijama za realizaciju istraživanja i rješavanja problema (postavljanje hipoteze, realizacija istraživanja, grafičko prikazivanje rezultata...), i potiče ih da propituju i kritički posmatraju svijet oko sebe b) Nastavnik/ca pruža djeci prilike i poučava ih kako da prikupljaju informacije i stiču znanja na različite načine i iz različitih izvora (drugi ljudi, internet, knjige i dr.) c) Nastavnik/ca poučava djecu strategijama koje potiču razvoj kritičkog mišljenja i drugih kompetencija za cjeloživotno učenje (kritičko čitanje i pisanje, intervju, grafičko prikazivanje problema...) d) Nastavnik/ca koristi poznavanje Bloomove taksonomije kako bi pitanjima i aktivnostima potakao razvoj viših razina mišljenja, i podstiče djecu da postavljaju pitanja na isti način. 			
6. Nastavnik/ca potiče i poučava djecu kako da odgovorno, sigurno i smisleno koriste informacijsku tehnologiju, kako bi kod učenika razvila vještine potrebne za aktivno učeće u informatičkom društvu (informatička pismenost)			
<p>Primjeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Nastavnik/ca ohrabruju djecu da odgovorno koriste sva dostupna tehnološka sredstva (računare, kamere, smartphone...), te društvene mreže i druge izvore saznanja, za učenje, istraživanje i povezivanje b) Nastavnik/ca osiguravaju da upotreba informacijske tehnologije bude u skladu sa ciljevima učenja, i da promoviše istraživanje, rješavanje problema i kreativnost. c) Nastavnik/ca ohrabruje i stvara prilike da djeca usavršavaju svoja znanja iz IT, pozivajući i stručnjake iz oblasti tehnologija i drugih oblasti u kojima se IT primjenjuje d) Nastavnik/ca razgovaraju sa djecom o načinima zloupotrebe tehnologije, i podučava ih tome kako da se zaštite od različitih zloupotreba (krađa podataka, lažni profili, nasilje, ismišljavanje, trgovina djecom, pedofilija...) e) Nastavnik/ca poučava djecu da se kritički odnose prema tekstovima i materijalima koje prikupljaju koristeći IT, te da znaju pronaći relevantne izvore, i provjeriti tačnost podataka. 			

7. Nastavnik/ca aktivno uključuje roditelje i druge članove zajednice u planiranje i realizaciju vannastavnih aktivnosti.			<p>Primjeri:</p> <p>a) Nastavnik/ca informiše i uključuje članove obitelji u zajedničko donošenje odluka vezanih za planirane aktivnosti u sekcijama.</p> <p>b) Nastavnika/ca informiše roditelje o značaju učešća djece u kvalitetnim, poticajnim i razvojno primjerenim vannastavnim aktivnostima u i van škole, i efektima koje one imaju na cjelokupan razvoj djeteta, uključujući uspjeh u učenju.</p> <p>c) Nastavnik/ca poziva članove obitelji da se priključe aktivnostima u sekcijama, vodeći brigu o tome da se svi osjećaju dobrodošlima, i da znaju šta se od njih očekuje.</p> <p>d) Nastavnik/ca uvažava različitosti koje postoje među djecom, obiteljima i u lokalnoj zajednici, i o tome vodi računa prilikom planiranja sekcija, osiguravajući da se različitosti uvažavaju i promoviraju kao bogatstvo.</p> <p>e) Nastavnik/ca pomaže djeci da i koriste različite resurse u zajednici (ljude, institucije, prirodu...) kao sredstvo učenja i predmet proučavanja.</p> <p>f) Nastavnik/ca uključuje različite stručnjake i druge članove zajednice, kako bi svojim znanjem, vještinama i iskustvom doprinijeli radu sekcija</p>		
8. Nastavnik/ca koristi različite načine i metode za procjenu i prezentaciju dječjih produkata, koji istovremeno odražavaju i proces i rezultate rada.			<p>Primjeri:</p> <p>a) Nastavnik/ca pomaže djeci da postave sopstvene kriterije uspješnosti i ciljeve koje žele postići kroz rad u sekciji</p> <p>b) Nastavnik/ca pomaže djeci da nauče kako da jedni drugima daju povratne informacije o radovima i produktima tokom procesa, kako bi pomogli da unaprijede svoj rad</p> <p>c) Nastavnik/ca podstiču djecu da svoje rezultate prezentiraju na različite načine: individualno, u paru sa nekim, u malim grupama, koristeći različite tehnike prezentiranja (panoe, PPT, izložbe, video zapise, članke i sl.)</p> <p>d) Nastavnik/ca podstiču djecu da svoje rezultate prezentiraju kako svojim vršnjacima tako i nastavnicima, roditeljima i članovima lokalne zajednice,</p> <p>e) Nastavnik/ca pomaže djeci da vježbaju i usavrše vještine prezentacije i razvijaju samopouzdanje koje im je potrebno da govore i prezentiraju pred drugima</p>		

MOJI CILJEVI I PRIORITETI ZA UNAPREĐENJE:

6. ORGANIZACIJA ISTRAŽIVANJA U OKVIRU SEKCIJA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Koliko često pružate priliku učenicima da realizuju različita istraživanja?

Kako pripremate djecu za realizaciju istraživanja?

Koje metode i instrumente koristite?

Kako su djeca predstavila rezultate istraživanja? Kome?

Šta ste uradili sa rezultatima – da li su oni pokrenuli neku akciju i promjenu u ponašanju?

Važnost istraživačkog rada

Istraživanja su sastavni dio vannastavnih aktivnosti, koja omogućavaju djeci da samostalno dolaze do novih spoznaja, propituju svijet oko sebe i donose sopstvene zaključke utemeljene na rezultatima istraživanja. Učenje istraživanjem i otkrivanjem u učionici ili izvan nje, bez vremenskog ograničenja kao što je jedan školski čas, u slobodnom okruženju, vođeni svojom znatiželjom ali i zakonitostima dobrog istraživanja, vid je osposobljavanja djece za aktivno i samostalno sticanje znanja. Istraživanje podrazumjeva korištenje primarnih i sekundarnih izvora znanja, posmatranje, razmjenjivanje informacija ne samo sa nastavnikom nego i međusobno, samostalno zaključivanje i praktično djelovanje.

Koji su koraci u istraživanju?

Istraživanja sa djecom realizuju se kao i sva druga istraživanja, s tim što je učenicima potrebno dosta pomoći kako bi svaki od navedenih koraka realizovali samostalno, razumjeli svrhu i namjenu istraživanja, postavili dobra istraživačka pitanja i dr. Tema istraživanja i ključna istraživačka pitanja trebaju proizaći iz interesovanja učenika, i u tom pripremnom procesu je potrebno provesti dosta vremena, kako bi se ona iskristalisala.

U nastavku su navedene sve faze istraživanja, i pitanja na koje je potrebno odgovoriti prije prelaska na narednu fazu.

- **Određivanje oblasti istraživanja** - Šta želimo istražiti? Šta o tome već znamo? Kako to znamo?
- **Postavljanja jasnih ciljeva i istraživačkih pitanja** - Šta želimo saznati? Zašto?
- **Izrada plana istraživanja** - Kako ćemo to saznati? Koji su izvori podataka koje ćemo koristiti? Kako ćemo prikupiti podatke? Šta ćemo uraditi sa podacima?
- **Poduzimanje akcije** - Ko šta radi? Kada je rok za predaju? Kako ćemo predstaviti podatke?
- **Prikupljanje podataka** - Kako ćemo raditi? Kako ćemo se ponašati u susretu sa drugima? Šta ćemo im reći - etički kodeks.
- **Obrada podataka** - Kako ćemo obraditi podatke - kojim alatima?
- **Interpretacija podataka** - Šta nam govore rezultati? Koji su zaključci koje iz toga možemo izvesti?
- **Prezentacija dobijenih podataka** - Kako ćemo

predstaviti podatke da budu razumljivi? Kome ćemo ih predstaviti? Zašto?

- **Šta sa rezultatima istraživanja** - Da li iz rezultata istraživanja proizilazi neka akcija koju je potrebno poduzeti? Da li je nekoga važno informisati o rezultatima istraživanja? Šta nam govore zaključci? Koje su nam preporuke?

Veoma je važno da djeca rade na istraživanju postupno, i da prije njegove realizacije dobro razumiju šta žele saznati i zašto. Treba nastojati djecu poučiti osnovnim postulatima realizacije naučnih istraživanja (pouzdanost, objektivnost...), ali je najvažniji cilj zainteresovati djecu za ovakav način učenja i izučavanja prirodnih i društvenih pojava.

Djecu može zanimati mnogo stvari – od toga koji je najomiljeniji okus sladoleda u njihovoj školi, šta se najčešće jede za užinu, koliko su (istinski) teške školske torbe, do toga koliko je i čime zagađena voda u lokalnoj rijeci, šta odrasli misle da je važno naučiti u životu, koje drveće bi najbolje raslo u njihovom dvorištu i još mnogo toga. U skladu sa njihovim interesovanjima, zajednički ćete odrediti način (metode i instrumenti) dolaženja do potrebnih podataka. Još je zanimljivije ako djeca, prije istraživanja, napišu svoju pretpostavku (hipotezu) o tome kakvi bi mogli biti rezultati i zašto to misle. U ovoj fazi važno je da djeca nauče da je u redu ako se rezultati razlikuju od njihove pretpostavke, jer nam istraživanje upravo zato i služi – da otkrijemo istinu koju možemo dokazati.

Metode i instrumenti za istraživanje

U svojim istraživanjima djeca mogu koristiti jednostavne forme poznatih metoda i instrumenata za istraživanja. Navešćemo vam samo nekoliko primjera.

UPITNIK/ANKETA

Upitnik je instrument za prikupljanje odgovora na određena pitanja. Ukoliko ispitanik sam ispunjava upitnik to se zove ANKETA. Prikupljanjem podataka dobijenih upitnikom prikupljamo činjenice, znanje, vjerovanja, mišljenje i stavove. Upitnici i kratke ankete mogu se pripremiti i on-line, koristeći neke od besplatnih IKT alata (survey monkey <https://www.surveymonkey.com/> i mnogi drugi).

INTERVJU/FOKUS GRUPA

Ukoliko ispitanik usmeno odgovara na pitanja iz upitnika to se zove INTERVJU. On može imati unaprijed dogovorena sva ili samo neka pitanja. Intervjui se najčešće snimaju diktafonom, radi bilježenja odgovora. Ukoliko želimo razgovarati i prikupiti podatke o mišljenjima i stavovima više ljudi, to se zove FOKUS GRUPA.

POSMATRANJE

Posmatranje ili opservacija je prikupljanje podataka putem njihovog neposredno čulnog doživljaja ili opažanja. Ovaj način dopunjuje i znatno proširuje istraživačevo primarno iskustvo i olakšava mu da stekne realističan utisak proučavanog objekta. Prilikom posmatranja djeca trebaju koristiti različite protokole, ček liste, ili praviti skice, crteže i fotografije onoga što posmatraju.

PRIKUPLJANJE SEKUNDARNIH PODATAKA

Ovaj način sakupljanja podataka je poznat pod nazivom „desk research“ ili istraživanje za stolom. Prikupljanje podataka je moguće bez kontakta sa ispitanicima. Velika baza takvih podataka se može naći u bibliotekama, muzejima i gradskim arhivama. Podatke vrlo često možemo naći i u leksikonima, enciklopedijama, stručnim literaturama, priručnicima, časopisima i drugo.

U savremeno doba internet i razni pretraživači bacili su potpuno novo svjetlo i dali novo značenje pojmu „desk research“. Podaci koji se mogu dobiti na internetu su dostupni svima i u svakom momentu, ali problem predstavlja upravo preobilje informacija, kao i mnoštvo neprovjerenih ili netačnih informacija, o čemu moramo upozoriti djecu.

MJERENJE I EKSPERIMENTI

Ovo su egzaktno forme istraživanja putem kojih se prikupljeni podaci upoređuju sa određenom mjernom jedinicom. Djeca mogu pratiti neke promjene u prirodi (temperatura, vodostaj...) ili vršiti eksperimente kako bi dokazali npr. uticaj zagađenja na biljne vrste (čista i zagađena rijeka).

Primjer istraživanja na terenu

Istraživačko pitanje: Koliko je naša škola i okolina dostupna osobama koje se kreću u kolicima?

Organizujte šetnju oko škole s ciljem da utvrdite da li bi se i kako osoba u kolicima mogla kretati. Analizirajte i druge prostore - pješačke prelaze oko škole, dvorište, ulaz u školu i sl. Ako ste u prilici, omogućite djeci da se pokušaju kretati u kolicima, odnosno zamolite osobu koja se kreće pomoću kolica da vam pomogne u istraživanju.

Akcija nakon istraživanja

Napravite mapu na kojoj ćete zabilježiti i napraviti popis svih potrebnih promjena koje treba uraditi kako bi dijete ili osoba koja se kreće pomoću kolica mogla da dođe u školu. Potražite pomoć uprave škole kako bi vam pomogla da se promjene i provedu. Osmislite akciju, napravite plakate za zajednicu i/ili napišite pismo gradskim vlastima i skrenite pažnju javnosti na ovaj problem.

Istraživanje – tradicionalna jela

Istraživačko pitanje: Koja su tipična tradicionalna jela na području naše zajednice

Prilikom rada u sekciji učiteljice S.S. i E.S. su učenicima u Zavičajnoj sekciji raspodijelile zadatke u kojima su trebali istražiti tradicionalna jela na području općine Odžak. Nakon što su prikupili materijale (obavili su intervju sa starijim stanovnicima u Odžaku, pregledale stare knjige sa receptima...) učenici su preslušali intervju, zapisali recepte, napravile listu jela, i analizirali je u odnosu na vrijeme nastanka, vrste jela, potrebne sastojke, te odredili koja su to tradicionalna jela na području općine Odžak. Analiza bi, takođe, mogla uključivati istraživanje o tome koliko se pojedina od navedenih jela pripremaju u domovima učenika, ili su zastupljeni u menijima lokalnih restorana, i sl.

Nakon prikupljanja podataka o vrstama tradicionalnih jela u općini Odžak, učenici su napravili plakate sa fotografijama i receptima tradicionalnih jela, te video zapise sebe ili svojih ukućana pri izradi istih.

KAKO MOŽEMO VRŠITI ISTRAŽIVANJA?

Prikupljanje podataka može biti individualno, u paru i/ili u grupi.

Pojedinačno prikupljanje podataka može se realizovati tako da svaki učenik dobije zadatak da istraži zadatak ili odabranu temu i prezentuje prikupljene podatke.

Rad u paru može biti organizovan na dva načina:

- dva učenika rade na jednom zadatku zajedno koristeći iste izvore informacije
- dva učenika rade na istom zadatku ali koriste različite izvore informacije

dva učenika rade na sličnim ili različitim zadacima

Rad u grupi može biti organizovan na različite načine:

- svi članovi grupe rade na jednom zajedničkom zadatku koristeći proizvoljno izvor informacija
- svaki član grupe radi svoj dio istraživanja kao dio jednog istraživačkog zadatka

PRIMJERI IZ PRAKSE Br. 1. – Grupno istraživanje

JU OŠ «Ivan Goran Kovačić»

Sekcija: fotografija i film

Tema istraživanja: Historija Gradačca

Učenici su podjeljeni u tri grupe i svaka grupa je dobila isti cilj istraživanja, ali kroz različite izvore.

Prva grupa je dobila zadatak da sastavi upitnik pomoću kojeg bi sakupili podatke o poznatim historijskim mjestima u Gradačcu. Sakupljanje podataka će se izvršiti anketom i intervjuom.

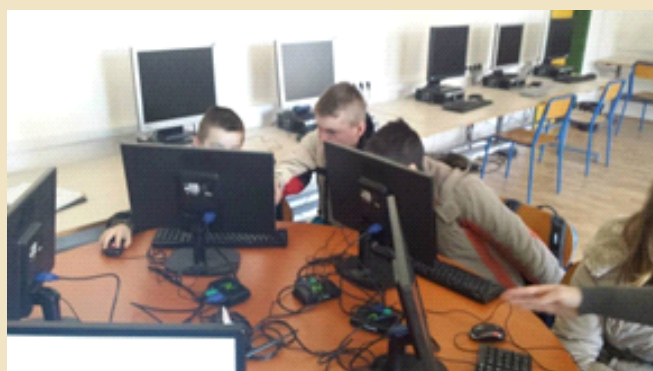
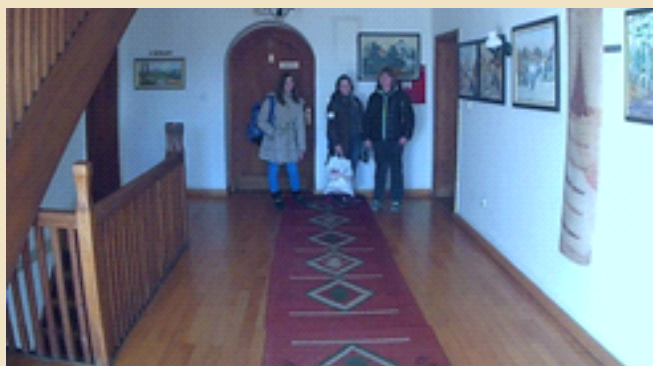
Anketa je za učenike jednog IX razreda, čime će se i provjeriti njihovo poznavanje historijske pozadine grada u kojem žive.

Intervju će uraditi dio grupe, a intervuisaće načelnika, nastavnika historije i predstavnika/cu muzeja „Preporod“.

Druga grupa će posjetiti historijske spomenike i snimiti fotografije.

Treća grupa istražiće historijske zapise u biblioteci i na internetskim stranicama.

Podatke koje će sakupiti sve tri grupe na slijedećem sastanku prezentuju jedni drugima. Finalni cilj je izraditi brošuru o historiji Gradačca, koja će se koristiti u nastavi, predstaviti roditeljima i turističkoj zajednici grada.

PRIMJER IZ PRAKSE BR.2 - Pojedinačno istraživanje učenika sa različitim zadacima i korištenje proizvoljnih izvora informacija

Naziv aktivnosti: Gradačac nekad i sad

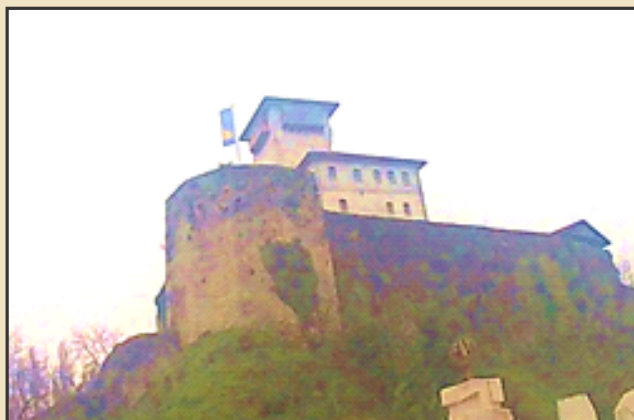
Ciljevi aktivnosti: Upoznavanje sa istorijskim mjestima Gradačca

Tok aktivnosti:

Na prethodnom sastanku učenici su izvlačili kovertu sa zadacima. Zadatak se sastoji iz toga da učenici istraže istorijsku pozadinu mjesta koji su izvukli, da ga posjete i naprave nekoliko fotografija.

Prije početka aktivnosti izradili smo satelitsku mapu grada koju smo zalijepili na stiropor i okačili na zid. U dnu mape nalaze se zastavice sa nazivom pojedinog mjesta. Aktivnost smo započeli sa učenikom koji je izvukao kovertu broj 1 sa zadatkom da istraži istorijsku pozadinu džamije Husejnije, da nam pokaže slike nekad i kakva je danas. Učenik odgovara na pitanja zainteresovanih učenika i gostiju vezanih za njegov zadatak, način istraživanja i mjesta koje je posjetio. Daje lični osvrt na izgled i utisak koji je na njega ostavio ovaj zadatak. Na kraju učenik prilazi korpici sa zastavicom, bira svoju zastavicu i pribode je na mapu grada da obilježi mjesto koje je opisao. Na isti način učenici prezentiraju sve svoje radove i obilježavaju na mapi, a to su još: Kula „Zmaja od Bosne“, Hadžiefendijina česma, Sviračka džamija i prva medresa, Sahat kula, Jezera vidara i Hazna, Bukvara i Begova džamija, Banja Ilidža, Crvena škola i prva bolnica, prva biblioteka (kutubhana) Stećci na području Gradačca (u Medjidji donjoj).

Završni produkt: Fotografije grada Gradačca nekad i sad

Potrebni resursi: Foto aparat, skener i printer, papir za izradu fotografija

Trajanje aktivnosti: 60 minuta

Ko je bio uključen: Učenici koji pohađaju sekciju, pedagogica škole i nastavnice uključene u vannastavni kurikulum u projektu

Savjet za druge nastavnike/ce: Umjesto izrađivanja fotografija može se uraditi samo prezentacija PowerPoint-u i prikazati pomoću projektor.

Šta sa rezultatima istraživanja?

Često se u našem svakodnevnom radu nađemo u situaciji da nakon prikupljenih podataka, obavljenih istraživanja, sprovedenih anketa, obavljenih intervjua i sl. ne znamo kako sortirati sve te podatke i kako ih prezentirati. Analiza prikupljenih podataka treba nam omogućiti da donesemo određene zaključke u odnosu na cilj koji je formuliran u početnoj fazi istraživanja.

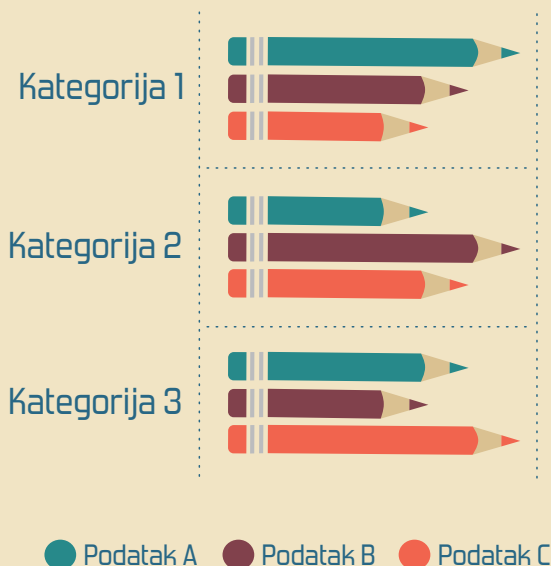
Ovo poglavlje bi vam trebalo pomoći i olakšati organiziranje podataka i omogućiti vam uvid u načine na koje možete prezentirati iste.

Nakon prikupljanja i obrade podataka (grupisanje podataka, sortiranje, brojanje...), djeca ih mogu prezentirati drugima na niz različitih načina, i u zavisnosti od cilja istraživanja i grupe kojoj se djeca obraćaju:

- kreativno predstavljeni grafikone za prikazivanje statističkih podataka
- crteži i fotografije (prije – poslije; čista rijeka – zagađena rijeka)
- priče ili knjiga sa zbirkom priča (priče o djeci koja se voze do škole; priče o drveću..)
- plakati npr. sa citatima i fotografijama/biografijama anketiranih osoba
- brošure, priručnici i drugi pisani tekstovi
- video zapisi smontirani u film ili slide show sa fotografijama
- Power point prezentacija

Primjer grafikona

NASLOV

Još neki načini prezentiranja istraživanja:

Istraživanje: Otkrijmo nesigurna mjesta za djecu

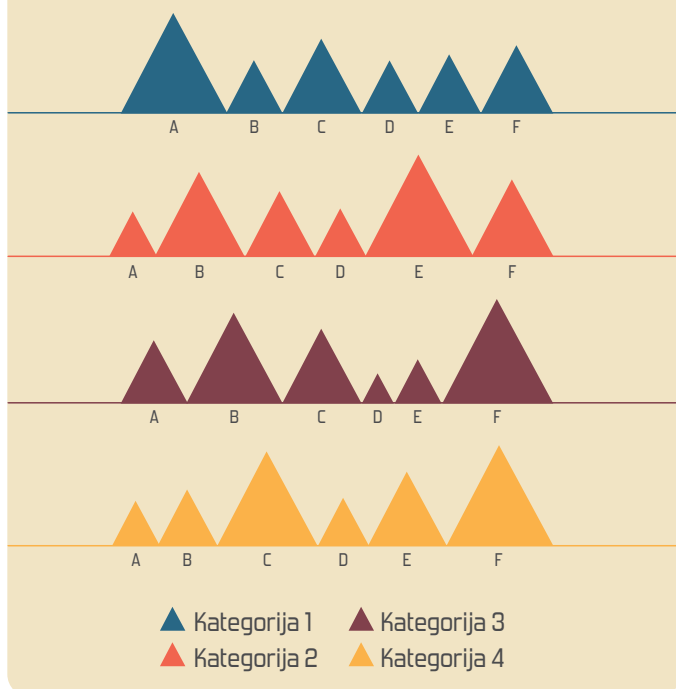
Napravite uvećanu mapu vaše škole/zajednice. Zamolite djecu da fotografišu sva mjesta u školi/zajednici na kojima se ne osjećaju sigurno. Zalijepite fotografije na mapu i dodajte objašnje. Nastavnici i roditelji/članovi zajednice mogu raditi zajedno kako bi sva ova mjesta postala sigurna za svako dijete (osvjetljenje, dežure, ograde...).

Istraživanje: Koliko je naša zajednica dobro mjesto za djecu

Fotografišite mjesta (parkove, restorane, kafiće, igrališta...) u vašoj zajednici koja su po mjeri djeteta. Možete napraviti i listu firmi, privatnih i javnih prostora u kojoj su porodice sa djecom dobro prihvaćene i dobrodošle, u kojoj postoje pomagala za djecu i roditelje, kao i prostore koji su prilagođeni za djecu sa određenim poteškoćama, i u kojima se i ona i roditelji osjećaju dobro. Pošaljite javnu zahvalnicu vlasnicima ovih prostora. Pojasnite ostalima šta trebaju uraditi kako bi i njihov prostor postao prilagođen djeci („child-friendly“). Pošaljite pismo gradskim vlastima.

Primjer grafikona

NASLOV

7. POTICANJE TIMSKOG RADA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Da li u procesu pripreme za rad sekcije, odvojite vrijeme da se učenici međusobno dobro upoznaju?

Da li, zajedno sa učenicima, uspostavljate pravila vezana za zajednički rad?

Da li pomažete djeci da procjene svoj rad i doprinos timu?

Da li aktivnosti zahtjevaju smislenu saradnju?

Da li djeca imaju priliku da rade sa svom djecom, pregovaraju i donose odluke?

“Ranije je učitelj sjedio vrlo usamljen u preopterećenom čamcu, napola potonulom, nastojeći da vesla nadalje, trošeći i posljednje mrvice snage. Sada, voditelj sjedi u čamcu sa svojom grupom, upravljajući njime dok ostali veslaju, željno gledajući prema naprijed”.

Poikela

Učenje je socijalan proces koji se odvija u interakciji sa vršnjacima i odraslima. Kad djeca uče zajedno, uče brže i lakše, a stečeno znanje im je dugotrajnije. Rad sa drugima potiče razvoj niza socijalnih vještina, poput aktivnog slušanja, čekanja na red, uvažavanja tuđeg mišljenja, davanja drugima priliku da učestvuju, rješavanje problema i dr. Pored toga, on razvija osjećaj pripadnosti, podiže motivaciju djece za rad i doprinosi razvoju samopouzdanja i samopoštovanja.

Po svojoj prirodi, rad u sekcijama veoma često zahtijeva saradnju među učenicima i timski rad na aktivnostima i projektima. Međutim, timski rad se ne javlja spontano, i djeci je potrebna pomoć kako bi usvojili potrebne vještine, prilagodili svoje potrebe potrebama drugih, i iskusili prednost uzajamne saradnje, podrške i pomoći. Rad u timu zahtijeva da se učenici međusobno upoznaju i doživljavaju kao ravnopravni sudionici cijelog procesa. Rad u timu i kooperativno učenje ima sljedeće karakteristike:

- **Pozitivna međuovisnost**
- **Osobna odgovornost**
- **Interakcija “licem u lice”**
- **Socijalne vještine**
- **Procesiranje**

Pozitivna međuovisnost se javlja kada djeca razumiju svoju ulogu u radu na nekom zajedničkom zadatku, i kada su potpuno svjesni da uspješna realizacija cijele aktivnosti ili projekta zavisi od angažmana svakog od članova grupe i njihove uzajamne pomoći. Stvaranje pozitivne međuovisnosti zahtijeva dobru raspodjelu poslova i spremnost na saradnju, ali je prije svega uslovljeno željom da se ostvari zacrtani cilj.

Interakcija licem-u-lice se odnosi na način rada i interakciju među učenicima. Za vrijeme grupnog rada, članovi grupe trebalo bi da sjede tako da su okrenuti licem u lice, da mogu lako održavati

kontakt očima, drugim rečima, da budu dovoljno blizu da mogu dijeliti materijal, razgovarati međusobno i razmjenjivati mišljenja. Grupe trebaju imati priliku da se sastaju i rade zajedno, a nastavnici su tu da ohrabruju direktnu verbalnu komunikaciju, stvaraju situacije u kojima učenici razvijaju diskusiju oko toga kako da riješe problem, podučavaju jedni druge, dogovaraju se i slično.

Osobna odgovornost ili razumijevanje da je grupa uspješna koliko je uspješan svaki njen član. Djeca trebaju naučiti da prihvate svoju osobnu odgovornost za rad grupe, i da preuzmu odgovornost za uspjeh cijele grupe.

Socijalne vještine za rad u grupi sastavni su dio procesa učenja i preduslov efikasnog rada. Ove vještine obuhvataju vodstvo, donošenje odluka, izgradnju povjerenja, komunikaciju i upravljanje konfliktom.

Grupno procesiranje je važan segment rada grupe koji podrazumijeva određeno vrijeme za diskusiju o tome koliko uspješno ostvaruju svoje ciljeve i održavaju efikasne odnose između članova.

Ideje za aktivnosti koje potiču razvoj timskog rada

Zajednička pravila za rad u grupi

Na samom početku rada sekcije otvorite pitanje načina zajedničkog rada. Pitajte učenike da odgovore samostalno na nekoliko pitanja: Na času sekcije bih volio/ljela da... Od nastavnika/ce očekujem da... Od drugih članova grupe očekujem da... Ja ću doprinijeti radu grupe tako što ću.... Nakon što pročitate i analizirate svaki od odgovora pojedinačno, pokušajte zajednički napisati pravila za rad u sekciji. Pravila napišite afirmativno (šta ćete i kako raditi a ne šta nećete), a možete se i svi ispod potpisati. Nemojte samo zaboraviti da postoje!

Kartice sa ulogama

Napravite i na zabavan način ilustrujte kartice sa napisanim ulogama u radu sekcije i grupe (postavljač pitanja, tragač za podacima, ilustrator, mjerac vremena, pospremač materijala...). Kada vam je to potrebno koristite ili izvlačite kartice kako biste odredili zaduženja. Mijenjajte uloge na karticama po potrebi.

Svi smo dio puzzle

Od velikog papira izrežite komade puzzle, i to onoliko koliko imate djece u sekciji. Svako dijete treba da ukrasi svoj dio puzzle tako da predstavi sebe kao pojedinca ali i dijela jedne veće cijeline. Ovo je dobar način da se počne diskusija o povezanosti, saradnji, snazi koja dolazi iz zajedništva, i tome kako i zašto nije bilo moguće dobiti cjelinu bez pojedinačnih dijelova puzzle, i kako svako od nas ima svoju ulogu i važnost.

Priča Svako, Neko, Iko i Niko

Ispričajte djeci priču i razgovarajte o tome šta se događa kada se poslovi ne dogovore i kada ne preuzimamo svoj dio odgovornosti. „Ovo je priča o četiri prijatelja po imenu Svako, Neko, Iko i Niko. Dogodi se jednom da je trebalo obaviti važan zadatak i Svako je bio siguran da će se Neko pobrinuti za to. Ne zna se je li se Iko uopće zanimao za to tko će to uraditi, ali Niko to nije uradio. Neko je bio ljutit jer je to Svako trebao učiniti, ali Svako je mislio da je u redu ako to Iko uradi, a Niko nije znao da će to Svako propustiti učiniti. Na kraju je Svako rekao da je Neko kriv, jer to Niko nije uradio niti je Iko namjeravao uraditi.

8. SARADNJA MEĐU SEKCIJAMA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Da li osiguravate da se voditelji sekcija sastanu na početku godine, i istraže mogućnosti zajedničkog rada na određenim projektima, i/ili međusobne saradnje

Da li planirate realizaciju zajedničkih akcija i prezentacije urađenih aktivnosti (a da to nije samo priredba)?

Da li koristite znanja i iskustva kolega u planiranju i realizaciji sekcija?

Da li omogućavate djeci iz različitih sekcija da sarađuju?

Vannastavne aktivnosti su važan segment života i rada u školi i predstavljaju jedno od glavnih obilježja savremene škole. U vannastavnim aktivnostima moguće je prepoznati sklonosti djeteta, prije nego na nastavnom času. Nekada su sekcije bile produžena ruka nastave. Na njima su nadareni učenici proširivali svoja znanja stečena na časovima redovne nastave i na taj način se pripremali za takmičenja. Predstavljanje rezultata sekcija obično bi se događalo prilikom obilježavanja

dana škole, a to se uglavnom odnosilo na recitatorsku, muzičku i plesnu sekciju. Nije se previše vodilo računa o procesu kroz koji djeca prolaze tokom rada u sekciji i koliko taj rad utiče na podizanje samopouzdanja, komunikativnosti, a da ne govorimo o korelaciji između sekcija koje bi bile posvećene radu na zajedničkoj temi. Učešće u ovom projektu je pružilo odličnu priliku da se pokuša nešto promijeniti.

Ja sam Milan Zečević. Po zanimanju sam profesor istorije, a od 2003. godine sam zaposlen na mjestu nastavnika istorije u Osnovnoj školi „Sveti Sava“ iz Foče. Istorija je jako zanimljiv predmet i hoću da je učenici zavole. Zato smatram da kod njih treba podstaći i razvijati kreativno-istraživački rad. Po mom mišljenju to je najbolje postići kroz organizaciju sekcije. U septembru 2014. godine sam obavio prve pripreme koje su za cilj imali stvaranje potpuno nove sekcije pri našoj školi. U pitanju je istorijsko-dokumentarna sekcija. Okupljena je grupa od petnaestak učenika, od šestog do osmog razreda. Već u oktobru smo zajednički usvojili plan sekcije koji je učenicima bio jako zanimljiv jer je predviđao izlazak iz prostorija škole, obilazak ustanova po gradu, kulturno-istorijskih spomenika, anketiranje građana, intervjue...

U narednom periodu napravljen je niz panoa i prezentacija o muzeju, biblioteci, našoj školi nekad i sad, prošlosti našeg grada i kulturno-istorijskim spomenicima koje on krije. U međuvremenu smo napravili i grupu na facebook-u gdje smo počeli objavljivati sve ono što smo uradili. Grupa je u potpunosti javna i svako joj može pristupiti. Na taj način smo željeli podijeliti naš rad sa drugima. Grupa iz dana u dan ima sve više članova koji pregledajući urađeno mogu dosta toga i naučiti o svom gradu.

Ono što smatram posebno bitnim jeste to da su učenici naučili koristiti računare u korisne svrhe. Upoznali su rad u programima kao što su Picasa, Windows MovieMaker i slično. Ponosan sam na činjenicu da učenica šestog razreda zna montirati film u jednom od ovih programa. Prisustvo učenika u velikom broju na časovima sekcije je i više nego dovoljan dokaz da sam ih uspio zainteresovati za rad. U posljednje vrijeme učestale su i njihove ideje o tome šta bi trebalo uraditi što mi je posebno drago. Podstakao sam ih i na saradnju, tako da su česte situacije da učenici starijih razreda pomažu onim mlađim. U svim aktivnostima koje su navedene, imao sam veliku i značajnu podršku drugih sekcija koje djeluju u našoj školi. Sam odlazak u Gradski muzej i biblioteku bio je temeljno isplaniran sa kolegom i učenicima iz literarne sekcije. Tako su učenici sa literarne sekcije pripremili pitanja za rukovodioce ovih ustanova i obavili sami intervju sa njima, dok su učenici sa istorijsko-dokumentarne sekcije to sve snimili i dokumentovali. Takođe, učenici su se upoznali sa eksponatima koje ove ustanove posjeduju i na kraju snimili dovoljno materijala koji je bio neophodan za sljedeće aktivnosti.

Svake godine, u aprilu, se obilježava Dan planete Zemlje. To je bila još jedna prilika da dođe do izražaja dobra saradnja između sekcija. Ovaj put glavnu riječ su vodili učenici sa ekološke sekcije. Preuzeli su na sebe obavezu da preurede školsko dvorište i posade nove biljke koje će oplemeniti prostor oko škole. Mi smo se zadovoljili time da sve to fotografiramo. Na kraju, kao uspomenu na cio događaj imali smo snimljen filmić. A maj je posebno lijep u fočanskom kraju. Tada sve ozeleni i priroda vas prosto mami da joj poklonite malo pažnje. Odlazak na fočanske Brione se učinio kao logičan potez. Taj mali raj na Zemlji vas prosto ispunjuje kreativnošću. Postigoh brz dogovor sa kolegom koji organizuje rad literarne sekcije. Odvedosmo djecu i napravismo zajednički dosta toga. Učenici sa literarne sekcije napraviše igrani skeč na Brionima, a mi napravismo mnogo fotografija koje smo kasnije ukomponovali kao reklamni film o fočanskim Brionima.

Ovakvih primjera zajedničkih aktivnosti ima zaista mnogo. Učenici moraju komunicirati i sarađivati međusobno pri rješavanju zadataka, pomagati i podučavati jedni druge, dogovarati se oko rješavanja nekog problema... Saradnjom se ostvaruje bolji uspjeh, pamćenje, razumijevanje i kritičko mišljenje, veća motivacija, bolji i prijateljskiji odnosi sa vršnjacima...

1. Članovi literarne sekcije na djelu

2. Dokumentovanje

3. Muzejski eksponati

4. Članovi literarne sekcije na djelu

Primjer: Saradnja među sekcijama u našoj školi - plan rada

NAZIV SEKCIJE:	Istorijsko-dokumentarna sekcija i Literarna sekcija
VODITELJ/ICA SEKCIJE:	Milan Zečević i Duško Krsmanović
Naziv aktivnosti:	Posjeta Gradskom muzeju u Foči
Ciljevi aktivnosti:	Upoznavanje učenika sa muzejom kao ustanovom, kao i sa istorijskom građom koju posjeduje
Tok aktivnosti:	Prije odlaska u muzej napravljena je saradnja između istorijsko-dokumentarne i literarne sekcije. Dogovor je bio da učenici koji pohađaju literarnu sekciju pripreme pitanja i obave intervju sa kustosom muzeja, a da učenici sa istorijsko-dokumentarne sekcije to fotografišu i snime. Odlazak sa grupom učenika u Gradski muzej. Tom prilikom snimili smo intervju sa kustosom muzeja. Imali smo potom priliku da se upoznamo sa građom koju naš muzej posjeduje i da sve to snimimo i dokumentujemo. Učenici su sve vrijeme imali i podršku dvojice pripravnika koji su odgovarali na sva njihova pitanja. Puni utisaka napustili smo ovu kulturnu ustanovu. Što je važno, na ovoj aktivnosti napravili smo dosta fotografija, snimili video materijal i dobili informacije koje će nam biti od velike pomoći u narednim aktivnostima.
Završni produkt:	Pano o Gradskom muzeju, prezentacija o Gradskom muzeju, kraći film o posjeti
Potrebni resursi:	Digitalni fotoaparat, kamera za snimanje, stručna lica
Trajanje aktivnosti:	90 minuta
Ko je bio uključen:	Voditelj sekcije, učenici uključeni u rad sekcija, kustos muzeja, pripravnici u muzeju
Savjet za druge nastavnike/ce:	Djecu zaista, kad god je to moguće, treba izvesti iz prostorija škole. Najbolje znanje o nečemu stiže se na licu mjesta

NAZIV SEKCIJE:	Istorijsko-dokumentarna sekcija i Ekološka sekcija
VODITELJ/ICA SEKCIJE:	Milan Zečević, Vanja Davidović i Mladenka Prodanović
Naziv aktivnosti:	Obilježavanje Dana planete Zemlje
Ciljevi aktivnosti:	Upoznati učenike sa značajem očuvanja prirodne sredine
Tok aktivnosti:	Svake godine, 22. aprila, obilježava se Dan planete Zemlje. Tog dana učenici naše škole uređuju školsko dvorište i sade nove biljke. Naravno, to je posao za članove ekološke sekcije. U sklopu uređenja školskog prostora, učenici su, zajedno sa nastavnicima, farbali ogradu u eko kutku naše škole. Takođe, kroz saradnju sa Šumskim gazdinstvom Maglič, nabavljene su nove biljke koje su učenici posadili u dvorištu škole. Zadatak članova istorijsko-dokumentarne sekcije je bio da uz pomoć foto-aparata i kamera to uredno snime i zabilježe. Od snimljenih materijala je kasnije napravljeno nekoliko filmića koji bi trebali da svjedoče o obilježavanju Dana planete Zemlje u našoj školi.
Završni produkt:	Uređenje eko-kutka naše škole, uređeno školsko dvorište, snimljeni filmovi o čitavoj aktivnosti
Potrebni resursi:	Alatke i sredstva za rad, digitalni fotoaparat, kamera za snimanje, stručna lica
Trajanje aktivnosti:	90 minuta
Ko je bio uključen:	Voditelji sekcija, učenici uključeni u rad sekcija, ljudi zaposleni u ŠG Maglič
Savjet za druge nastavnike/ce:	Obilježavanje dana planete Zemlje je prilika i dobar način da se podsjeti koliko je važno djelovati u polju očuvanja sredine u kojoj živimo. Svjesnost o tome se razvija od malih nogu.

Evo primjera operativnog plana koji omogućava zajednički plan rada sekcija u jednoj školi tako da sve sekcije u okviru jedne zajedničke teme mogu dati svoj puni doprinos. Učenici mogu razmjenjivati rezultate istraživanja, ispravljati jedni druge, dijeliti ideje.

Naš grad, naša Foča (Foča nekad i sad)

Multimedijalna i multidisciplinarna prezentacija kulturno-istorijskih i prirodnih znamenitosti Foče

Zajednički ciljevi za sve sekcije:

- Pronaći određene istorijske podatke o kulturno-istorijskim spomenicima/građevinama koristeći se različitim izvorima (slike, materijalni ostaci, filmovi, dokumenti, novine, knjige, net)
- Razumijeti istorijsko naslijeđe kroz lično iskustvo ljudi koji su živjeli u određenom vremenu
- Ispitati probleme s kojima su se ljudi u prošlosti susretali analizom njihovih interesa, perspektive, analizirati učinak njihovih izbora i odluka
- Napraviti poređenja svakodnevnog života sad i nekada
- Uporediti nekoliko istorijskih ličnosti ili događaja
- Uporediti događaj i ličnosti iz prošlosti, objašnjavajući dobre i loše strane svakog od njih
- Uočiti koliko činjenica građani znaju o svom rodnom gradu
- Uočiti osnovne odlike kulture i tradicije našeg kraja
- Pronaći i dokumentovati osnovne podatke o prirodnim bogatstvima i ljepotama Foče, kao i mogućnostima njihovog očuvanja u smislu podizanja ekološke svijesti građana.

Mjesec

Raspored aktivnosti za sve sekcije

Septembar

Izrada okvirnog plana rada sekcije

- Prezentiranje plana rada sekcije u okviru projekta
- Oglašavanje prijema učenika
- Odabir učenika za sekcije

Oktobar

Posjeta Gradskom muzeju i biblioteci

- Priprema pitanja i intervju sa kustosom i upravnikom biblioteke (literarna sekcija)
- Snimanje stalne postavke muzeja i intervju sa kustosom i upravnikom biblioteke (istorijsko-dokumentarna)
- Televizijski prilog o posjeti (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija)
- Upoznavanje sa starim zanatima našeg kraja „Stari zanati: tkanje, pletenje, vez“, i izrada predmeta uz pomoć tradicionalne tehnologije – tkanje, šivenje i sl. i od recikliranih materijala – isticanje značaja očuvanja prirodne sredine (kreativna i ekološka sekcija)
- Članovi likovne sekcije slikaju najupečatljivije dijelove muzejske postavke

Novembar

Naša škola nekad i sad – vremeplov

- Realizacija igrokaza na temu susreta učenika iz 1964. i 2014. godine koji će na duhovit način da se bavi školom kakva je bila nekad i onom kakva je danas (literarna sekcija)
- Pronalaženje starih fotografija škole i njenih radnika i priprema izložbe (istorijsko-dokumentarna)
- Priča stare fotografije (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija)
- Izrada grupnih radova na temu prošlosti i sadašnjosti naše škole (kreativna i likovna sekcija)
- Izrada ukrasnih predmeta sa slikama naše škole na recikliranom materijalu; dekupaž na starim teglicama – razvijanje svijesti o značaju očuvanja prirodne sredine (ekološka, kreativna i likovna)
- Komponovanje eko himne naše škole (ekološka sekcija)
- Pripremanje sajma na temu „Naš grad, naša Foča“ (sve sekcije)

Mjesec	Raspored aktivnosti za sve sekcije
	Sajam „Naš grad, naša Foča“
Decembar	<ul style="list-style-type: none"> • priprema sajma na kome ćemo prezentovati radove svih sekcija • promovisanje naše škole kao integralnog dijela lokalne zajednice • izložba u holu škole – reklamni pano o posjeti muzeju, predmeti iz prošlosti, likovni radovi, kreativni radovi, stare fotografije (likovna, ekološka i kreativna sekcija) • mini priredba – igrokaz, emitovanje priloga o posjeti muzeju, predstavljanje Power point prezentacije na temu značajnih istorijskih događaja i ličnosti Foče (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • druženje sa bivšim radnicima i učenicima naše škole – intervjui (literarna i dokumentarno-istorijska sekcija)
	Kulturno-istorijske znamenitosti Foče
Januar	<ul style="list-style-type: none"> • prikupljanje i izbor legendi i anegdota o Foči (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • izrada predmeta u obliku nekih kulturno-istorijskih spomenika našeg kraja (ekološka, kreativna i likovna sekcija) i prodajna izložba u saradnji sa učeničkom zadrugom
	Kulturno-istorijske znamenitosti Foče
Februar	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada postera sa etimologijom toponima Foče (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • Snimanje reklame za kulturno-istorijske spomenike i izrada Power point prezentacije na tu temu - Sat-kula, Prijeka čaršija, Dubrovačka kuća, Hram Sv.Nikole (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • Izrada sniježne kugle sa motivima grada (kreativna sekcija) • Izrada slika sa motivima kulturno-istorijskih spomenika (likovna sekcija) • Analiza stanja prirodne sredine u NP Sutjeska – eko patrola (ekološka sekcija)
	Prirodne ljepote Foče
Mart	<ul style="list-style-type: none"> • „Proljeće u mom gradu“ – izrada literarnih radova na zadatu temu (pjesme, priče, eseji) i kreativnih radova – materijal po izboru učenika (literarna i kreativna sekcija) • Snimanje reklame na temu prirodnih ljepota i turističke ponude opštine Foča, s posebnim osvrtom na NP Sutjeska, pješčane piramide, Tjentište, Maglić, Zelengoru i rijeke (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • Akcija jačanja svijesti o značaju čuvanja prirodne sredine – eko čas, sadnja sadnica u dvorištu škole, izrada flajera s ciljem jačanja ekološke svijesti (ekološka i likovna sekcija) • Power point prezentacija o prirodnim ljepotama Foče
	Prirodne ljepote Foče
April	<ul style="list-style-type: none"> • Sadnja biljaka i uljepšavanje školskog dvorišta ili jednog dijela grada (ulice, kvarta i sl.) – doprinos uljepšavanju životnog prostora i obilježavanju dana planete zemlje u našoj lokalnoj zajednici (ekološka sekcija); izrada reportaže o navedenom događaju (istorijsko-dokumentarna) • Formulisanje reklamnih slogana i pravljenje reklamnih panoa (literarna, likovna i kreativna sekcija u saradnji sa fotografskom sekcijom) • Intervju sa direktorom NP Sutjeska (literarna i istorijsko-dokumentarna sekcija) • Izrada slika sa temom NP Sutjeska
	Sajam „Volimo Foču!“
Maj	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija rada svih sekcija široj društvenoj zajednici koja će biti medijski praćena od strane lokalnih, republičkih i državnih medija • Prodajna izložba kreativnih radova nastalih u toku drugog polugodišta (kreativna, ekološka i likovna sekcija u saradnji sa učeničkom zadrugom) • Priredba na kojoj će učenici čitati svoje literarne radove nastale u prethodnoj školskoj godini (literarna sekcija), zatim, prikazivanje video zapisa nastalih prilikom realizacije svih aktivnost u toku školske godine – intervjui, kratki dokumentarni filmovi, zanimljivi video klipovi, reklame (dokumentarno-istorijska sekcija)
Jun	Analiza rada i prijedlozi za unapređenje prakse (zajednički sastanak svih sekcija)

9. VEZA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI I NASTAVNOG PROCESA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Da li u planiranju rada sekcija pratite aktuelne sadržaje i ishode propisane NPP-om?

Da li se u radu sekcije konsultujete sa nastavnicima koji predaju određene predmete?

Da li omogućavate djeci koja nisu uspješna u savladavanju nastavnog gradiva, da ta znanja i vještine unaprijede kroz aktivnosti u sekcijama?

Da li koristite sekcije da popularizujete određene sadržaje iz redovnog NPP-a?

Ako sekcije tretiramo kao ekskluzivne klubove učenika i nastavnika koji tamo nešto rade i povremeno nam to pokažu, najčešće samo na priredbama povodom značajnih datuma, zarobili smo veliki potencijal. Vannastavne aktivnosti zasnovane na istraživačkom radu, objedinjene u istraživanju jedne okvirne teme mogu, uz malo pametne koordinacije, pokrenuti cijelu školu. Ako želimo osloboditi sve potencijale, tema mora biti bliska svima. Upoznavanje lokalne zajednice to zasigurno jeste.

Učenici i nastavnici OŠ „Jovan Dučić“ Kasindol su u tome uspjeli i vrijedno je navesti šta je sve proizašlo iz takvog zajedničkog rada. Upoznavanjem svoje lokalne zajednice bavili su se gotovo svi. Članovi novinarske sekcije su u okviru svoga rada između ostalog istraživali o igrama kojih su se djeca nekad igrala, a učiteljica u prvom razredu je dobila ideju da sa djecom izvede čas Dječije igre nekad i sad, i nauči djecu igru skrivanja prstena. Na jednom školskom času stvorila se čarolija koja prevazilazi sadašnji trenutak: kroz dječicu koja u 21. stoljeću u svojoj učionici sjede u krugu okupirani igrom, zrcale se vijekovi ljudskih sudbina i igara kojima su ljudi nekada davno prekračivali vrijeme u dugim zimskim večerima.

Na časovima historije djeca puno saznaju o događajima koji su im često apstraktni i nerazumljivi. Međutim, ako u obaveznu temu Jugoslavija u II svjetskom ratu uključimo istraživanje o antifašističkom pokretu u Kasindolu u tom vremenu (kako su ljudi tada živjeli, čime su se bavili, kako su izgledali običaji, kako su ljudi uticali jedni na druge) i pri tome sve to saznamo iz prve ruke, od djeda koji je bio svjedok tog vremena, djeca će zaista osjetiti kako učenje tog školskog predmeta ima svoj smisao i svrhu. A mozaik o naselju dobiva još jednu kockicu.

Čas muzičke kulture sa temom Muzička tradicija (priprema u prilogu) idealna je prilika da se tema konkretizira na muzičku tradiciju Kasindola i djeca upute da u manjim timovima istražuju pjesme, igre, nošnju, muzičke instrumente, koristeći anketiranje, intervjuiranje, snimanje i bilježenje, a zatim svoje pronalaskе predstave vršnjacima, nastavnicima, roditeljima. Sigurno je da u ovakvim aktivnostima djeca nisu imala vremena da se dosađuju, a učili su

puno i pri tome dali svoj doprinos u stvaranju šire slike svoga naselja.

Geografsko-ekološka sekcija iz Dervente istraživala je lokalitet arheološkog nalazišta Ambarine (opis aktivnosti na www.inskola.com), koristeći sve resurse u znanju stečene na redovnoj nastavi: geografije - proučavali su topografsku kartu, odredili geografski položaj lokaliteta, istražili tip zemljišta; matematike - mjerili dubinu i prečnik ćupova; maternjeg jezika: intervjuirali starije mještane, pisali o njima; historije - saznali starost lokaliteta i namjenu ćupova. Sve prikupljene informacije prezentirali su drugim učenicima škole. Kao eksperti za ovu temu odgovarali su na njihova pitanja, objasnili im način istraživanja i obrade informacija. Ovdje imamo izvrstan primjer korelacije, gdje se ne vidi jasna granica nastavnih i vannastavnih aktivnosti, nego su uspješno integrisane i isprepletene.

O čemu treba voditi računa prilikom organiziranja ovakvog rada?

Važno je da učesnici u radu naprave dobar okvirni plan na nivou škole, da koordinator svega bude osoba koja je dovoljno fleksibilna i umije procijeniti ljude i formirati timove za rad tako da se na samom početku izbjegne nepotrebno trošenje vremena na usklađivanje motivacije svih učesnika, izgladivanje potencijalnih sukoba, nejasno raspoređene i teško mjerljive zadatke koji omogućavaju nerad pojedinih učesnika, prisiljavanje onih koji imaju totalno različite stavove i vrijednosti da rade zajedno. Tek kada smo zadovoljili ove kriterije, možemo se nadati uspješnom zajedničkom radu u vannastavnim i nastavnim aktivnostima.

Treba voditi računa da rad učenika bude obavezno prezentiran vršnjacima, učiteljima, roditeljima i stručnjacima iz različitih oblasti, kako bi vrijedni učesnici dobili povratnu informaciju i zainteresirali još više ljudi za predmet svog istraživanja. Dobro bi bilo po završetku rada timski procijeniti proces i rezultate, tako da dobijemo resurs koji će nam u nekoj narednoj korelaciji nastavnih i vannastavnih aktivnosti pomoći da preveniramo poteškoće i više energije posvetimo konkretnom radu.

Zašto treba ohrabrivati korelaciju vannastavnih aktivnosti, nastave i predmeta?

Ako se malo izmaknemo iz školskog konteksta i razmislimo o dječijem doživljaju svijeta u cjelini, vidjećemo da on zasigurno nije podijeljen na striktno odvojene školske predmete koji se realiziraju po unaprijed određenom rasporedu časova. U stvarnom životu su sve vještine i znanja integrirani u dječije sposobnosti da se prilagode realnom svijetu. Školski život djece trebao bi ih učiti tome. Ovakvim načinom rada dječiji doživljaj svijeta postaje sveobuhvatniji. Izlaskom iz učionice se potiče učenje, jer neposredno iskustvo ima velike prednosti nad drugim oblicima učenja.

Ako su usmjeravana na ovakav način rada, djeca razvijaju sposobnost donošenja odluka, kritičkog i kreativnog mišljenja, jačaju svoje mogućnosti prepoznavanja, odabira relevantne informacije i sve to ne samo kao učenici škole, nego i kao svjesni članovi zajednice u kojoj uče.

Motivacija je ključna u učenju. Ako djeca imaju svrsishodne zadatke i konkretne i izvodljive ciljeve u okviru zajedničke teme, to može motivirati sve učesnike u odgojno-obrazovnom procesu – cijela škola postaje jedan veliki tim, stvara se ugodna i motivirajuća klima za rad. Djeca koja ranije nisu bila motivirana živnu i daju sve od sebe u zadacima, a oni koji s tim nemaju problema dobiju nove izazove za dokazivanje.

Korelacija vannastavnih aktivnosti sa nastavom i predmetima potiče suradničko učenje uključujući različite grupe djece u rad, stvara timove koji mogu odgovoriti i bilo kojem drugom zadatku, učenje postaje zadovoljstvo, a škola postaje privlačno mjesto.

Na koje poteškoće/izazove možemo naići?

Jedno od obilježja našeg obrazovnog sistema je nefleksibilnost i nepovezanost nastavnih planova i programa, a prethodno opisani način rada često podrazumijeva određena odstupanja od zadatih planova i programa. Zbog toga bi jedna od mogućih poteškoća bila motiviranje nastavnika za ovakav način rada, što se uz dogovarajuću podršku uprave škole može prevazići.

Planiranje, priprema i provođenje zajedničkih aktivnosti zahtijevaju puno dogovaranja i kontinuiranu komunikaciju tokom rada, što se nekad odvija otežano zbog rada u različitim smjenama, jer raspored časova ne ostavlja dovoljno prostora za ove aktivnosti.

Isto tako, potrebno je više vremena provedenog u radu sa djecom, često daleko više od onog uključenog u redovnu radnu sedmicu, kako bi se rad usaglasio i uskladio. Ovaj izazov nastavnici nerijetko prevazilaze čistim entuzijazmom, ne očekujući ni nagradu ni priznanje. Zadovoljstvo dobro obavljenim poslom se svakako ne može mjeriti ni sa kojim drugim oblikom priznanja.

Ako se planiranje i priprema ne urade dovoljno dobro i sveobuhvatno, moguće je da će doći do konfuzije ili preklapanja nekih tema. Od ključne važnosti je dobro odabrati dovoljno široku temu koja se može interdisciplinarno tretirati. U tom slučaju je čak poželjno da različite sekcije i školski predmeti pruže mnogo materijala od kojeg je onda najlakše odabrati ono što je kvalitetno i svrsishodno.

Kad sve gore navedeno uzmemo u obzir, različitih izazova će neminovno biti. U svakom slučaju, izazovi su još jedna prilika za angažiranje zajedničke energije i jačanje školskog tima, a uspješno prevazilaženje poteškoća donijeće još veće zadovoljstvo dobrim rezultatima rada.

10. RESURSI U ZAJEDNICI

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

- Koliko poznajete i u radu sekcija koristite različite resurse u vašoj zajednici?
- Da li uključujete volontere, roditelje i druge stručnjake u proces učenja i istraživanja?
- Da li omogućavate djeci da upoznaju svoju zajednicu i učestvuju u njenom radu?
- Da li koristite sve resurse zajednice kako bi podržali rad sekcija?
- Da li se zahvalite volonterima i drugim pomagačima?

Vannastavne aktivnosti koje se izvode na inovativan način nezamislive su bez korištenja resursa u zajednici, naročito ako se radi na istraživanju lokalne zajednice u kojoj se škola nalazi. Škola ne može i ne treba djelovati kao izolirani odgojno-obrazovni otok na nekom lokalitetu, nego treba funkcionirati kao sastavni dio zajednice u kojoj svi segmenti, uključujući i školu, čine organsku cjelinu.

Zašto je to važno? Ovo je izvanredna prilika da djeca osjete svrsishodnost i primjenjivost vannastavnih aktivnosti, istražujući njima poznatu okolinu iz ponešto drugačije perspektive. Dobro upoznavanje svoje lokalne zajednice višestruko je korisno za sve učesnike u procesu učenja i odgajanja. Roditelji djece koja se vesele radu u sekcijama uključivaće se i u druge oblike partnerstva sa školom. Škola na taj način stječe brojne prijatelje i bolju reputaciju u zajednici. Nastavnici škole, koji ne moraju nužno biti stanovnici naselja u kojem se škola nalazi, na ovaj način upoznaju i bolje razumiju kontekst u kojem djeca žive, druže se i provode svoje slobodno vrijeme. Na taj način će bolje razumjeti svoje učenike, a samim tim će bolje odgovoriti svim odgojno-obrazovnim izazovima koji se pred njih postavljaju.

Nekoliko je vrsta resursa koje ćemo, radi bolje preglednosti, podijeliti u četiri cjeline, koje opet funkcioniraju ispreplićući se, a njihov poredak ovdje nipošto ne znači da je bilo koji resurs značajniji od drugog.

1. Ustanove od kulturno-historijskog značaja: kulturno-historijski spomenici, muzeji, arhive, biblioteke, izložbe;
2. Lokalna uprava, organizacije, udruženja, preduzeća, medijske kuće, zapravo sva mjesta važna za dobro funkcioniranje jedne zajednice u sadašnjosti;
3. Prirodna bogatstva: parkovi prirode, rijeke, šume;
4. Osobe: roditelji i šira obitelj djece, prijatelji i komšije, mještani različitih profesija, nastavnici škole, stariji stanovnici, predstavnici lokalne uprave, predstavnici nacionalnih manjina.

1. Ustanove od kulturno-historijskog značaja

Ustanove od kulturno-historijskog značaja mogu se višestruko iskoristiti za rad sa djecom u vannastavnim aktivnostima. Posjeta lokalnom muzeju može poslužiti za istraživanje historijske pozadine zajednice. Razgledanje eksponata i razgovor sa ljudima koji tamo rade može rezultirati nizom različitih aktivnosti u kojima bi djeca mogla fotografirati, snimati kamerom, intervjuirati, koristiti građu za dalje istraživanje, crtati i slikati eksponate i zgrade, pisati o mjestima, ljudima, događajima i svojim doživljajima nakon posjete. Isto tako, nastavnici i djeca bi mogli predstaviti svoje aktivnosti na takvim lokacijama i tako animirati javnost za očuvanje spomenika kulture, a dalji korak bi mogao biti kritičko promišljanje bolje mogućnosti turističke promocije takvih mjesta.

Koje kratkoročne i dugoročne dobrobiti ovakav način rada donosi djeci koja kreiraju i provode ove ili slične aktivnosti?

- Djeca uče o historiji mjesta, ljudi, običaja svog kraja na privlačan i aktivan način;
- Upoznajući iz prve ruke svoj kraj - razvijaju ljubav i poštovanje prema svom kulturno-historijskom nasljeđu;
- Djeca s ponosom prezentiraju znamenitosti ljudima iz kraja, ali i šire;
- Djeca promišljaju o stanju spomenika kulture, iniciraju akcije za njihovo očuvanje;
- Djeca razmatraju mogućnosti turističke promocije i ekonomskog napretka.
- Dugoročno, odgojićemo generacije koje poznaju svoj kraj i kojima je stalo do svoje zajednice.

2. Mjesta važna za dobro funkcioniranje jedne zajednice u sadašnjosti;

Ovdje se takođe pružaju brojne mogućnosti za istraživanje, intervjuiranje odgovornih osoba ili uposlenika neke institucije, anketiranje, fotografiranje, snimanje filma. Prilikom posjete nekom naselju moguće je prikupiti mnoštvo informacija i zanimljivosti, objediniti prikupljeni materijal i upoznati druge sa rezultatima rada. Novinske i televizijske kuće su pravo blago za mlade novinare i istraživače, jer posjećujući takva mjesta mogu iz prve ruke vidjeti kako to funkcionira u svijetu odraslih i istovremeno mnogo naučiti.

Institucije i preduzeća lokalne zajednice mogu obogatiti materijalne resurse i pružiti pravu stručnu pomoć za izvođenje aktivnosti. Vannastavne aktivnosti mogu potaći takvu saradnju od koje će i škola kao institucija imati višestruku korist.

Koje kratkoročne i dugoročne dobrobiti ovakav način rada donosi djeci koja kreiraju i provode ove ili slične aktivnosti?

- Djeca uče o načinu funkcioniranja i upravljanja lokalnom zajednicom;
- Djeca se upoznaju sa dijelovima naselja i njegovim stanovnicima, što im širi vidike, umanjuje mogućnost nastajanja stereotipa i predrasuda;
- Djeca dobivaju kompletniju sliku o svojoj lokalnoj zajednici i razvijaju se u društveno odgovorne osobe.

3. Prirodna bogatstva

Ima li boljeg, ljepšeg i jeftinijeg resursa od onog koji nam u vannastavnim aktivnostima sa djecom može pružiti priroda? Mnoštvo je aktivnosti koje se mogu provesti u prirodi: od fotografiranja, snimanja, crtanja i slikanja, korištenja prirode kao inspiracije za kreativno pisanje, pa do izvora materijala za različite kreacije. Može se uspoređivati stanje na terenu sada i kako je to nekad bilo, zastupljenost biljnog i životinjskog svijeta nekad i sad, promišljati načine za očuvanje biološke raznolikosti. Isto tako, mogu se provesti edukativne radionice, turistička promocija očuvanog prirodnog blaga, pokrenuti akcije za obnavljanje oštećenih dijelova prirode. Koje kratkoročne i dugoročne dobrobiti ovakav način rada donosi djeci koja kreiraju i provode ove ili slične aktivnosti?

- Djeca će bolje upoznati prirodna bogatstva;
- Djeca će razvijati ljubav i odgovoran odnos prema okolišu;
- Djeca će stjecati zdrave navike i potrebu za šetnjom, boravkom na svježem zraku;
- Djeca će stjecati vještine snalaženja u prirodi;
- Djeca će kritički promišljati o mogućnostima turističke promocije i populariziranje boravka u prirodi.

4. Osobe

To je resurs koji svim ostalim udahnuje život i daje najviše mogućnosti prilikom kreiranja rada vannastavnih aktivnosti. Ljude u zajednice možemo posjećivati i pozivati u posjetu, kao i dijeliti zajedničke aktivnosti s njima. Stariji stanovnici naselja su nepresušan izvor zanimljivih priča iz prošlosti, i ne samo to. Oni raspolazu gotovo izumrlim vještinama kojima mogu poučiti djecu: ručnim radovima, izradom nekih predmeta, receptima za neka jela. Obitelj, prijatelji, susjedi rado će priskočiti u pomoć kada djeca prikupljaju materijale za recikliranje. U zajednici žive ljudi različitih zanimanja koji će rado pružiti stručnu pomoć ili volontirati u nekim aktivnostima. Zanimljive ljude ćemo intervjuirati, fotografirati, predstaviti ih na zidnim novinama. Mogu to biti susjedi koji svakodnevno čine nešto korisno i lijepo za zajednicu, a možda niko nije primijetio i pohvalio njihov doprinos. Idealna je prilika da djeca u okviru rada u vannastavnim aktivnostima to učine. Posjeta pripadnicima nacionalnih manjina odličan je način da djeca o njima više nauče, a predstavljajući ih pomognu da i šira zajednica o njima više nauči. Ovdje sigurno nije kraj aktivnostima koje o ljudima i sa ljudima zajednice djeca mogu provesti.

U prilogu se nalazi detaljno opisana aktivnost – intervju sa starijim stanovnikom naselja.

Koje kratkoročne i dugoročne dobrobiti ovakav način rada donosi djeci koja kreiraju i provode ove ili slične aktivnosti?

- Djeca će učiti komunicirati, upoznavati se i povezivati sa ljudima zajednice u kojoj žive;
- Djeca će razvijati osjećaj pripadnosti sa ljudima koji žive na istoj lokaciji;
- Djeca će učiti suprotstavljati se stereotipima i predrasudama prema marginaliziranim grupama ljudi;
- Djeca će jačati porodične i prijateljske veze, a istovremeno pomagati unapređivanje saradnje škole i ljudi u lokalnoj zajednici.

Prikupljanje resursa za rad sekcija - primjeri:

VAMA OTPAD NAMA UMJETNOST

Organizujte „sabitni centar“ za različite predmete i materijale, koje fabrike ili firme u vašem mjestu bacaju. To može biti ambalaža, ostaci papira iz štamparija, tkanine, kartonske rolne i dr. Sortirajte prikupljeni materijal i koristite ga za umjetničke projekte ili druge aktivnosti u vannastavnim aktivnostima.

NAŠE JE ONO ŠTO I DRUGIMA POKLONIMO

Organizirajte akciju prikupljanja i darivanja igračaka i knjiga/slikovnica. Oformite grupu djece koja će napraviti pozivnice za učestvovanje i ubaciti pozivnice građanima u poštanske sandučice. Odredite datum za održavanje akcije na glavnom trgu ili okupljalištu. Nekoliko sedmica prije same akcije, najavite je u medijima. Građane pozovite da tokom jednog vikenda dođu na gradski trg ili glavno okupljalište i donesu igračke i knjige koje njihova djeca retko ili nikako ne koriste. U saradnji sa školom i školskim sekcijama i lokalnom zajednicom, taj dan organizirajte muzičke, likovne, dramske, plesne radionice. Odovojite i neke svoje igračke i knjige i vodite računa da su sve u ispravnom stanju i čiste. Zajednički se dogovorite kome ćete pokloniti igračke i knjige. Organizujte istraživanje u vašoj zajednici i saznajte kome bi one bile najpotrebnije. Uz svaki poklon napišite i lično pismo.

Bilo koji resurs zajednice da koristite (ili sve istovremeno), jedno je sigurno: na dohvata je ruke, a nije zahtjevno uključiti ga u svoj rad sa djecom. Biće zanimljivo i djeci i vama, a ako pođete samo od jedne ideje, ostalo ide samo po sebi i neizvjesno je koliko toga dobrog može donijeti - na zadovoljstvo i radost svih učesnika u procesu. Na ovaj način gradimo kod djece kompetencije neophodne za 21. stoljeće u kojem su se rodili i u kojem će djelovati: komunikaciju, saradnju, kreativnost i kritičko mišljenje i osnažujemo ih da u svijetu stalnih promjena i napretka budu samosvjesna i sretna djeca.

Prilog: Detaljan opis aktivnosti za poglavlje Osobe

NAZIV SEKCIJE:	Sekcija „Mladi istraživači“
VODITELJ/ICA SEKCIJE:	Branka Čorbo, Mira Bošnjak
Naziv aktivnosti:	INTERVJU SA DJEDOM NAŠE ČLANICE - BIVŠIM UČENIKOM ŠKOLE
Ciljevi aktivnosti:	Djeca će učiti kako postaviti dobra pitanja, pripremiti se za doček gosta i intervjuiranje, prikupiti informacije o tome kako je školovanje nekad izgledalo, dokumentirati proces rada, obraditi prikupljene informacije i prezentirati ih. Djeca će graditi zajedništvo, razvijati nove vještine koje se mogu primijeniti u konkretnim situacijama u stvarnom životu, istraživati, sarađivati, razvijati kreativnost i aktivno učestvovati u svim fazama rada.
Tok aktivnosti:	PRIPREMA Saznali smo da je Enin djed nekada išao u našu školu i zamolili smo je da dogovori s djedom posjetu i intervju. U međuvremenu smo učili kako postavljati pitanja tako da dobijemo što kvalitetnije odgovore. Svi članovi su pisali pitanja, a onda smo ih zajedno odabrali. Učenici su se sami opredijelili za aktivnosti koje im najviše odgovaraju, pa smo dobili grupe za uređivanje prostorije, doček i posluživanje gosta, fotografisanje, snimanje kamerom, postavljanje pitanja i grupu za obilazak školskih prostorija. Prije intervjua smo napravili simulaciju – nastavnica je glumila djeda, a sve drugo je bilo kao na pravom druženju. Pri tome smo naučili da ne možemo

Tok aktivnosti:	<p>uvijek samo slijediti pripremljena pitanja. Nekad će naše sljedeće pitanje ovisiti od prethodnog odgovora ili trenutne situacije. Razgovarali smo o tome šta je bilo dobro, a šta možemo unaprijediti.</p> <p>INTERVJU</p> <p>Gospodina Milkovića dočekali smo s osmijehom, ponudili čajem i kolačićima i družili se skoro dva sata. Zavirili smo u svijet djetinjstva i školovanja šezdesetih godina prošlog stoljeća i saznali puno zanimljivih detalja. Nakon nekog vremena smo zaboravili na pripremljena pitanja i razgovor je tekao spontano. Nakon „formalnog dijela“ ponudili smo djedu da zajednički obiđemo školske prostorije, što je on rado prihvatio. I sami smo svoju školu posmatrali nešto drugačijim očima.</p> <p>OBRADA PODATAKA I PREZENTACIJA</p> <p>Dobili smo zvučni i video zapis, puno fotografija. Napravili smo transkript razgovora, odabrali najuspješnije fotografije, radeći u grupama onako kako to djeci najviše odgovara. Izradili smo Zidne novine br. 1 i s ponosom ih izložili ih u holu škole.</p> <p>Djecu smo pohvalile i nagradile tako što smo uradile zajedničku fotografiju i poklonile je svakom članu, zajedno sa posebnom pohvalom za konkretnu aktivnost tokom pripreme i druženja sa djedom Mirom.</p>
Završni produkt:	Fotografije, video klip, zvučni zapis, word dokument, zidne novine br.1
Potrebni resursi:	Čart tabla, računar, diktafon, kamera, foto-aparati, cvijeće, kafa, čaj, kolačići, pohvale, hamer papir, fotografije, ljepilo, markeri
Trajanje aktivnosti:	više od 100 min za svaku od tri povezane aktivnost -
Ko je bio uključen:	Djeca, nastavnice, Miro Milković, djed naše članice, bivši učenik škole, Ena Čorbo, naša vrijedna volonterka za kolačiće, Irina Bošnjak, naša vrijedna volonterka za kreiranje pohvala
Savjet za druge nastavnike/ce:	Dati djeci što više inicijative u svim fazama rada. Potpuno su opravdali naše povjerenje. I prevazišli očekivanja. Pohvale na kraju ove aktivnosti - za svakog posebna i drugačija - bile su pun pogodak.

10.1. Uključivanje porodica i drugih volontera

Dobrovoljni ili volonterski rad u školi obuhvata veoma širok dijapazon aktivnosti kojima se omogućava da svaki roditelj ili neki drugi član zajednice dobije šansu da sudjeluje na način koji najbolje odgovara njihovim interesovanjima i mogućnostima. Već smo napomenuli koliki se, često neiskorišteni, socijalni kapital krije za djecu u članovima porodice i zajednice, i koliko je važno njihovo sudjelovanje u procesu odgoja i obrazovanja. Sekcije i druge vannastavne aktivnosti su posebno pogodne za njihovo uključivanje.

Jedan od razloga zašto nedovoljno često imamo volontere u našim školama je i taj što unaprijed pretpostavljamo da se oni ne bi uključili, da su

prezauzeti ili nedovoljno zainteresovani za takav angažman. Prvi korak da prevaziđemo ovakvu situaciju jeste da - pitamo.

Istina je da neki ljudi neće imati suviše vremena da nam se posvete, ali volontirati mogu kada njima odgovara, ili to mogu uraditi na svom radnom mjestu. No, češći je slučaj da roditelji i članovi zajednice misle da „nisu dovoljno kompetentni“ da učestvuju, da nemaju šta da ponude školi i sl. Zbog toga je potrebno ispitati njihova interesovanja, znanja, hobije, iskustvo, i upoznati ih sa različitim mogućnostima za uključivanje. Anketa za volontere može sadržavati:

- Popis ponuđenih aktivnosti u koje se roditelji mogu uključiti (pomoć u realizaciji istraživanja, pomoć u postavljanju izložbe, pristup resursima zajednice i sl.), odnosno dati im mogućnost da sami predlože nešto što njih interesuje. Kako bismo to i osvarili, roditelje i druge volontere je

potrebno detaljno upoznati sa planiranim aktivnostima i ciljevima, i omogućiti da oni daju svoje mišljenje i prijedloge;

- Mogućnost da se opredijele za vrijeme i mjesto na kojem žele sudjelovati.
- Pitanja vezana za njihova interesovanja, hobije, iskustva i dr. Možemo se iznenaditi koje sve kompetencije roditelji i drugi članovi zajednice mogu imati, a da to ne mora biti povezano sa njihovim trenutnim zanimanjem.

Želim vaše povjerenje i podršku! (primjer iz učionice)

Proces participacije djece u vannastavnim aktivnostima nosi sa sobom mnoge koristi kako za djecu i roditelje tako i za nas nastavnike, kojih često nismo ni svjesni.

Prilikom participacije djece u vannastavnim aktivnostima shvatila sam da roditelji nemaju mnogo povjerenja u svoju djecu kada je riječ o donošenju važnih odluka. Kako bih postigla što bolje rezultate u radu učenika kao i svom vlastitom, morala sam naći način kako ujediniti roditelje sa djecom prilikom stvaranja nove predstave, i pridobiti njihovo puno povjerenje, jer sam bila svjesna činjenice da samo na taj način mogu ostvariti najbolje rezultate u razvoju participacije.

Imala sam osjećaj da neće biti nimalo lako uključiti roditelje u cjelokupni proces i steći njihovo puno povjerenje, jer sam primjetila da mnogi od njih sumnjaju u kontinuitet i rezultate našeg rada.

Zašto? Kao što je već navedeno u prethodnim poglavljima, vannastavne aktivnosti su se vrlo često svodile samo na upis djece u iste, ali bez vidljivih rezultata. Imala sam veoma jednostavan plan kojim sam željela „uvući“ roditelje u cjelokupni proces a da toga nisu ni svjesni.

Sa djecom sam dogovorila sastanke dva puta sedmično. Prvi termin bio je planiran za istraživanje teme na koju želimo uraditi slijedeću predstavu, a drugi termin je planiran za iznošenje mišljenja i istraživanja roditelja učenika. Kako? Učenici su dobili zadatak da između ta dva termina sva svoja istraživanja nose kući i predstave ih svojim roditeljima kako bi ih zainteresovali i uključili i potakli na saradnju. Iz vlastitog iskustva mogu reći da je povratna reakcija roditelja bila mnogo bolja svaki put kada bih neko istraživanje ili rad djeca donijela kući i pokazala roditeljima. Iako svjesna činjenice da nisu svi roditelji isti i da neće svi reagovati na isti način, željela sam tom jednostavnom metodom pokušati postići bolje rezultate, što mi je i uspjelo.

Na kraju, ne zaboravite da zahvalite vrijednim volonterima – napišite im, zajedno sa djecom formalnu zahvalnicu za sve što su učinili. Posvetite posebno mjesto u školi za rad volontera. Postavite fotografije sa akcija i zahvalnice. Time ćete poslati poruku svima koliko se volonterski rad u vašoj školi cijeni i potiče.

Pred kraj našeg istraživanja i rada na predstavi „Želim da se moj glas daleko čuje“, imali smo jako mnogo roditelja, koji su čak redovno dolazili na naše sastanke i pomagali nam u radu.

Šta sam postigla svojim radom? Sa sigurnošću mogu reći da sam stekla jako važna iskustva i kao nastavnik ali i kao roditelj. Roditelji učenika koji su učestvovali u procesu participacije i stvaranju predstave, stekli su povjerenje u svoju djecu i izgradili mnogo prisniji odnos sa njima, ali i sa mnom kao rukovodiocem sekcije. Njihova suradnja i podrška bila je posebno i nesvakidašnje iskustvo.

Na poslijetku moram istaći da je krajnji rezultat cjelokupnog procesa bila predstava, koja je ostavila veoma snažan utisak kako na publiku tako i na medije i lokalnu zajednicu koji su ostali zapanjeni rezultatom našeg rada. A da je utjecaj bio veliki na sve nas je dokaz o prikazivanju predstave na lokalnoj televiziji kao i pohvale zajednice i masovno uključivanje djece u dramsko-recitatorsku sekciju.

11. KAKO PREDSTAVITI REZULTATE RADA SEKCIJA

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Da li zajedno sa djecom promišljate o načinima prezentiranja rezultata i produkata rada sekcija?

Da li potičete djecu da samostalno planiraju ove prezentacije?

Da li pružate svoj djeci priliku da steknu i vježbaju vještine prezentiranja, javnog govora i sl?

Da li u proces prezentacije uključujete članove zajednice i roditelje?

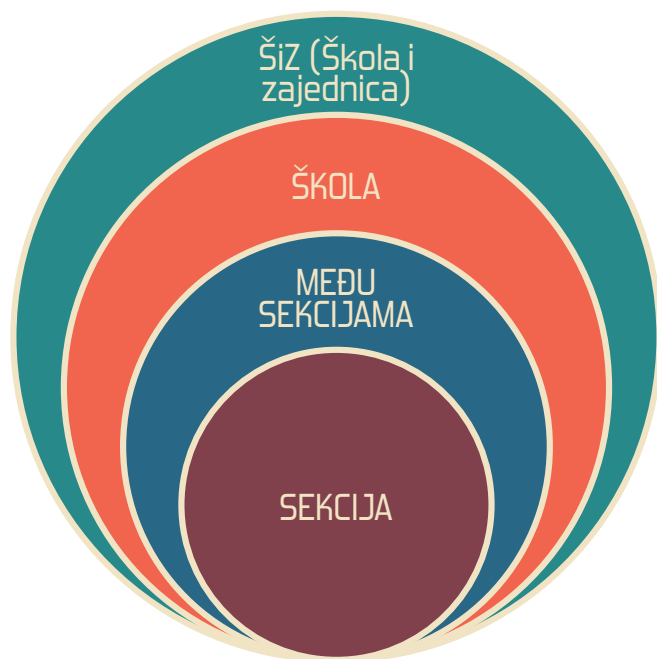

Da li dovoljno efikasno koristite medije za promociju škole i obrazovanja?

Kako je samo lijep osjećaj kada uspješno završite određenu aktivnosti, projekat ili neko umjetničko djelo! Osjećaj zadovoljstva vas jednostavno preplavi i motiviše vas da idete dalje, više i bolje. Da li je to dovoljno? U većini slučajeva da. Radimo stvari zbog sebe i za sebe, ali ponekad je lijepo i svoj rad predstaviti drugima. To dodatno pojačava osjećaj zadovoljstva, ali ne samo to. Daje vam osjećaj da ste priznata i ostvarena ličnost u vašem okruženju. Da neko cijeni i poštuje to što radite. To je potpuno novi nivo zadovoljstva i motivacije. Zato je veoma bitno na pravi način prezentovati rezultate svog rada, i to ne samo na početku ili na kraju nekog procesa, već i tokom.

U nastavku ovog poglavlja donosimo vam nekoliko inspirativnih ideja o tome kako i na koji način prezentovati rezultate rada vaših sekcija i drugih vannastavnih aktivnosti. Različite forme prezentacija i promocija rada sekcija istovremeno doprinose jačanju socijalne kohezije među svim školskim akterima, osnažuju proces učenja i istraživanja, ali i obogaćuju, olakšavaju i boje vaš rad dajući mu novu dimenziju.

Na prikazanoj šemi jasno se vide nivoi na kojima je moguće prezentirati rad djece - od same sekcije pa sve do šire javnosti. Oni se ne isključuju, a uz male napore se mogu nadopunjavati i kreirati smislen sistem prezentacije rezultata.

RAZMJENA UNUTAR SEKCIJE

Iako vam se na prvu čini da nema mnogo načina za prezentiranje na ovom nivou, ili da nema baš puno smisla, treba se samo prisjetiti koliko je, u procesu rada na nekom projektu ili produktu, bitna povratna informacija i to ne samo na relaciji učenik/ca-nastavnik/ca već i među vršnjacima.

Evo nekoliko načina kako to uraditi:

- Diskusija i osvrt na prethodne aktivnosti

Atmosfera u kojoj su učenici/e slobodni da komentarišu, pitaju, propituju i doprinose je preduslov bilo kakvog procesa učenja i rasta. Sa učenicima/ama otvarajte diskusiju vezanu za tekuće procese, ali i povežite sadržaje sa onim što ste već radili. Na taj način doprinosite boljem razumjevanju i stvaranju zdravih osnova za daljnje učenje i rast. Ne dozvolite da diskusija bude uvijek inicirana i vođena samo sa nastavničke strane. Neka se učenici/e osjećaju slobodno da sami to urade u bilo kojem smislenom trenutku.

- Planiranje budućih aktivnosti

Uključite učenike/ce da doprinesu ili sami odrede buduće aktivnosti. Zajedno sa njima predložite nove teme ili nove projekte na kojima ćete da radite. Kada su nam stvari nametnute teško je osjećati vlasništvo nad idejom ili procesom. Ovako produbljujete odnos sa učenicima/ama ali i dijelite odgovornost za proces i, u konačnici, rezultate rada.

- Debata

Popularno nazvana „američka debata“, ili samo debata je aktivnost koja se realizuje u prostoru, tako što se učesnici kreću u obilježenom prostoru, određujući svoj stav o određenom pitanju, odnosno pokazujući stepen slaganja sa argumentima iznesenim tokom debate. Za razliku od klasnične debate, ova debata je mnogo življa i za određene teme mnogo pogodnija. Pokušajte i podijelite ovo iskustvo sa drugim nastavnicima/ama. Pitanja za debatu mogu biti ona koje se tiču vaše sekcije ili aktivnosti koje ćete raditi, ili kao energetska uskočica kada raspravljate o temama koje su vam bitne.

- Kratki izvještaj u željenoj formi

Ukoliko ste završili određenu aktivnosti ili ta aktivnost duže traje pa želite da vidite kako stvari napreduju, dajte zadatak učenicima/ama da

naprave kratki izvještaj u željenoj formi. Kada kažemo u željenoj formi zaista to i mislimo. Neka to bude video snimljen telefonom, ili prezentacija na kompjuteru, pjesma, skeč ili nešto drugo. Zanimljiv i dobar način da svi mogu individualizirati vlastiti izvještaj ili ga pripremiti baš onako kako žele. Ne samo da je zanimljivo već i korisno u tome što ćete na kraju školske godine imati dokumentovan čitav proces rada.

- Partnerski izvještaj (Prezentiranje u paru, aktivnosti drugog)

Da biste pospiješili timski rad ili povezali učenike/ce koji možda ne dolazi iz istih razreda, dajte im priliku da pišu izvještaj u paru, ili pak u paru ali za aktivnosti druge osobe. Doprinosite koheziji ali i razmjeni znanja i iskustava.

RAZMJENA MEĐU SEKCIJAMA

Iako skup sekcija jedne škole čini ukupnost njene kreativnosti i prostora za učenje, istraživanje i nadahnuće, nerijetko smo svjedoci da ne postoji komunikacija ili saradnja među različitim sekcijama. U rijetkim slučajevima kada škole organizuju priredbu ili neki sličan događaj, sekcije sarađuju ad hoc i samo za potrebe određene aktivnosti. Da li može drugačije? Da li drugačiji pogleda na organizam škole može doprinjeti boljim i smislenijim rezultatima vannastavnih aktivnosti? Zasigurno da može. Toliko magije može da se stvori sa timom, mnogo više nego pojedinačno. Odrediti temu za jedno polugodište kojom će se baviti sve sekcije, nadopunjavajući jedna drugu; pravite razmjenu učenika i učenica između sekcija kako bi svojim vještinama i perspektivama unijeli novine u drugo okruženje, ili kreirajte saradnju među srodnim sekcijama radeći na većem projektu za čiju je realizaciju potrebno mnogo vještina i mnogo ručica.

Ideja je u izobilju. Vjerujemo da ovakav pristup olakšava proces rada i čini ga mnogo smislenijim doprinoseći u konačnici koheziji same škole. Evo nekoliko načina na koji to možete da uradite:

- Redovni sastanci sekcija na kojima se prezentiraju dosadašnji radovi, kao i planovi za buduće aktivnosti. Možete da imate zajedničko tijelo koje čine predstavnici svih sekcija koji se redovno i u kontinuitetu sastaju i razgovoraju o tome na čemu rade, da li im je potrebna pomoć

nekog drugog, šta planiraju i da li mogu uključiti jedni druge u taj proces. Tema jednog od sastanaka može biti polugodišnja tema ili aktivnost koju rade zajedno.

- Grupa za realizaciju jedne teme, akcije, projekta ili istraživanja. Ovu grupu mogu sačinjavati predstavnici nekoliko sekcija koje sarađuju na specifičnom zadatku, i od početka imaju isti cilj, zajedničke produkte, načine prezentacije i rokove.

ŠKOLA

Kada smo na početku ove teme pomenuli da različiti nivoi ne isključuju jedni druge i da se mogu nadopunjavati i kreirati smislen sistem prezentacije rezultata, stvarno smo to i mislili. Već iz prethodnih pasusa uviđa se da ono što radimo na sekcijama i među sekcijama već kreira „mali medijski prostor“ na nivou škole.

Često krećemo od toga da „naša škola“ nije tehnički opremljena i nemamo sav potreban materijal. Hajde da to posmatramo kao prednost, i način da razvijamo svoju kreativnost, a ne kao „opravdanje“. Šta se sve može uraditi bez materijala i opreme? Već vam nadolaze ideje? I nama. Napravili smo mali sajam ideja o tome kako možete prezentovati svoj rad na nivou škole. Mnoge od njih već postoje u vašim školama, ali je veoma važno da redovno analiziramo njihovu efikasnost i funkcionalnost, te da ih prilagođavamo interesovanjima i potrebama djece kojoj su namijenjena.

- Pano za sekcije

Školski PANO ZA SEKCIJE može biti vaš oglasni prostor koji redovno ažurirate. Pritom treba razmišljati i o tome koje medije i kanale djeca koriste da bi komunicirali. Ako su vaši panoi neprimijećeni ili ne izazivaju reakciju kakvu biste svi željeli, onda moramo postaviti pitanje u čemu je problem? Možda sam kanal, odnosno pano koji koristite, jednostavno nije „cool“, pa ga možemo urediti na drugačiji način. Na primjer, možete prefarbati dijelove zidova škole u masne boje/boje za tablu, koje dozvoljavaju crtanje i pisanje sa mogućnošću brisanja. Tu otvarate prostor i za povratnu informaciju drugih učenika i učenica, a svi znamo koliko je važna povratna informacija u procesu učenja.

- Školski web

Kako je to samo moćan alat! U vrijeme nezaustavljivog razvoja tehnologije, ovaj medij postaje sasvim prirodno sredstvo informisanja i komunikacije. Nema sumnje da su djeca veoma vješta u korištenju informacione tehnologije, koja je sastavni dio njihovih života. Hajde da priznamo tu činjenicu, i da je iskoristimo na najbolji mogući način. Plašite se? Ne bi trebali, djeca toliko već poznaju tehnologiju da su sposobna da i sama kreiraju web stranice i sadržaje koji ih zanimaju. Učimo zajedno i učimo od djece.

- Prezentacije i edukacije - djeca za djecu

Odjeljenske zajednice, časovi, ali i slobodno vrijeme nakon časova, može biti vrijeme da se dječiji radovi prezentiraju vršnjacima. Kako bi stekla samopouzdanje, djeca trebaju mnoštvo prilika da se isprobaju u javnom nastupu i govoru, pa su kratke prezentacije vještina koje su stekli dobar način za to.

Ukoliko imate zajedničke prostore poput sportskih sala ili jednostavno velikog školskog hodnika, neka to bude vaša oaza dostignuća, u kojima će se djeca sastajati da na inovativne i kreativne načine predstave rad svojih sekcija. To mogu biti dani slikanja, večeri poezije, festivali uz karaoke, kratki dramski prikazi ili naprosto ples. Pored toga, ove aktivnosti mogu biti osmišljene tako da svako dijete u školi može doći da nauči nešto novo od članova sekcija – kako izraditi fotografiju ili neki drugi predmet, kako izvesti neki naučni eksperiment, kako skuhati neko jelo, i još mnogo

NAJBOLJI LIKOVNI RADOVI

25.02.2014.

Nakladnička kuća "Alfa" u subotu je, u tržnom centru Mepas Mall upriličila svečanost dodele nagrada umjetnicima najboljih likovnih radova, koji su pristigli na natječaj na temu "Pjesma u slici". Nagrade za najbolje radove dobili su Laura Krizanac, Lereza Markić, Kenan Rizević, Ana Marija Vega dok je posebnu nagradu dobila Katarina Sutalo. Potpunu vijest možete pročitati [gledaj](http://gledaj.hr), [zavet](http://zavet.hr) www.blic.hr

ŠANTIĆEV FESTIVAL DJECE PJEŠNIKA

Prošloga vikenda (2. veljače), zatvoren je Šantićev festival djece pjesnika, na koji je pristiglo više od 200 radova s područja Balkana. Ipak, izabrano je 15 najboljih radova među kojima i rad učenice naše škole Lucije Mikulić (VI. i). Tijekom subote organizirano je druženje djece pjesnika s članovima žirija, a održan je i sat povijesti s prisjećanjem na život Alekse Šantića. U prilog donosimo Lucijinu pjesmu koju možete preuzeti [gledaj](http://gledaj.hr). Pogledajte i [galeriju fotografija](http://galeriju.fotografija.hr).

toga što se radi u sekcijama. To će osnažiti kompetencije članova sekcija, i dati im osjećaj ponosa zbog prilike da svoje znanje nekome prenesu. Ovo je i način da se popularizira rad sekcija u školama, i da se slobodno vrijeme djece organizuje na najbolji mogući način.

ŠKOLA I ZAJEDNICA (ŠiZ)

„Potrebno je selo da bi se odgojilo dijete“ je stara nigerijska poslovice koja govori ono u što većina nas vjeruje. Škola nije samo školska zgrada i školsko dvorište. Škola je svaka duša i tijelo koje ima veze sa njom. Svaki član porodice djeteta, i svi oni kojima je stalo do budućnosti. Veoma je važno da škola redovno prezentuje svoje aktivnosti roditeljima i drugim članovima zajednice. To će stvoriti veću uzajamnu povezanost, pomoći roditeljima i članovima zajednice da bolje razumiju šta se u školi događa, cijene ulogu škole i razviju

uzajamno povjerenje. Aktivnosti promocije u zajednicama posebno su važne za djecu, koja tako razvijaju osjećaj pripadanja zajednici, osjećaju da su njen važan dio, i da se njihov napor i trud vrednuje. Sa druge strane, kao što smo već pomenuli, zajednica je nepresušan izvor različitih resursa koje mogu obogatiti rad sekcija, pomoći djeci da steknu nova znanja i razviju vještine.

No, više od toga šta ćemo prezentirati članovima zajednice, važno je kako ćemo to uraditi. Članove zajednice trebamo uključiti već u proces planiranja prezentacije. Pored toga što mogu imati mnoštvo dobrih ideja, kada su uključeni u planiranje oni će biti spremniji da odvoje svoje vrijeme i ustupe

određene resurse za njihovu realizaciju. Predstavnici zajednice mogu ustupiti prostor za prezentaciju, ponuditi potrebne materijale i druge resurse, svoje znanje i iskustvo i još mnogo toga. Članove zajednice uključite i u samu realizaciju aktivnosti. Nije dovoljno da budu pasivni posmatrači vaših predstava i tačaka na priredbama – osmislite aktivnosti koje će ih uključiti u proces.

Aktivnosti koje realizujete u zajednici trebaju biti i korisne. Djecu je važno učiti da budu društveno odgovorna i da svoja znanja i vještine stave u funkciju razvoja zajednice.

Evo nekoliko ideja za prezentaciju postignuća u zajednicama:

- **ŠiZ sajam**

Sajmovi su dobre prilike da se prezentuje mnoštvo stvari na jednom mjestu, i da se u aktivnosti uključi mnogo ljudi. Sajmovi mogu biti različitog karaktera - od umjetničkih, naučnih, muzičkih, sajмова inovacija, sajмова zanimanja pa sve do poduzetničkih i sl. Na sajmovima se razmjenjuju ideje, promovišu pa i prodaju proizvodi u različite svrhe, oni mogu uključivati mnoštvo štandova ili stanica na kojima se npr. mogu vršiti ekperimenti, izrađivati različiti predmeti, probavati jela i još mnogo toga zanimljivog. Pozovite stručnjake, umjetnike i sve druge volontere da vam se pridruže i obogate sajam

- **Izložbe, putujuće izložbe, izložbe u izlozima grada**

Napravite izložbu u svojoj školi (holu škole, sportskoj sali ili kabinetu za umjetnost). Napravite putujuću izložbu po raznim institucijama vašeg grada ili zajednice. Možete to uraditi i bolnici na pedijatriji, u domu za stare osobe, na pijaci pazarnim danom, i svim onim prostorima o kojima niste nikada razmišljali. Izlozi grada su kao stvoreni za umjetničke radove vaše djece. Vjerujemo da bi čitav grad bio sretan da ugosti male umjetnike i umjetnice. Veoma je bitno razmišljati o tome da izložbe odražavaju vaš trud i zalaganje, počevši od toga da ta izložba ima koncept, smisao, pa sve do toga da su vaši radovi uokvireni i lijepo prezentovani. Napravite katalog i plakate za izložbu, pozovite lokalne umjetnike da je svečano otvore.

- **Alumni** – stariji drugovi i drugarice
Šta se dešava sa djecom koja izađu iz osnovne škole? Svi koji upišu srednju školu i dalje se rado sjećaju svojih nastavnika i drugova iz osnovnog školovanja. Naši bivši učenici predstavljaju odličan resurs koji možemo iskoristiti da obogatimo život ne samo djece koja su u osnovnoj školi već i samih srednjoškolaca. Oni mogu volontirati u sekcijama i aktivnostima koje organizujete u zajednici. Vršnjački klubovi u kojima uče jedni od drugih ili oni malo stariji prave svoje klubove u kojima uče mlađu djecu svojim vještinama.

I još neke ideje:

- **Igre u parku** – zamolite starije sugrađane i roditelje da vas nauče igre koje su oni nekada igrali i organizujte dan igara u gradskom/lokalnom parku. Pozovite i male i velike da se pridruže. Organizujte šaljiva takmičenja iz igara.

- **Da nam grad bude ljepši** – u dogovoru sa lokalnim vlastima oslikajte javne površine (stepenice, stare fasade...). Napravite „viseće vrtove“ sa biljkama; izradite i postavite po gradu kućice za ptice, kreativne kante za otpatke i sl.

- **Reciklažna galerija** – Sve što ste ikada napravili od smeća neka bude predmet izložbe. Ovo može biti stalna aktivnost i izložba koja će se nadopunjavati cijelu godinu. Napravite javne događaje na kojima će vam članovi zajednice donirati predmete za izradu, ili vam se pridružiti u kreativnim aktivnostima.

- **Flash Mob** – želite privući pažnju i pokazati svoje vještine u pjevanju, plesanju, sviranju instrumenata. Organizujte nenadani koncert na gradskom trgu, u shopping centru, na autobuskoj stanici... Pažnja neće izostati.

- **Kviz za velike i male.** U nekom javnom prostoru – mjesna zajednica, dom kulture, organizujte kvizove sa zanimljivim pitanjima, asocijacijama, matematičkim mozgalicama...i pozovite kvizomane svih uzrasta da vam se pridruže. Ukoliko ste u nekoj naučnoj sekciji, kviz može biti posvećen samo toj oblasti.

- **Snovi za naš grad** – izradite makete, crteže, montirajte fotografije, napravite prezentacije i druge produkte koji bi predstavljali vaše prijedloge za poboljšanje vašeg grada. Izradite prijedlog renoviranja parka, ili potrebnih građevinskih preinaka kako bi grad bio sigurniji za svu djecu i omogućavao nesmetano kretanje svima. Pozovite gradske zvaničnike i predstavite im svoj program. Ponudite svoju pomoć.

ORGANIZACIJA DOGAĐAJA

Priredbe, mali koncerti, prodajne aukcije, sajmovi su samo neki od događaja koji zahtijevaju posebno posvećenost i organizaciju. Za početak hajde da definišemo ono što ne bi smjeli da radimo i stvari o kojima moramo razmišljati:

- Aktivnosti koje su nastale od strane odraslih a djeca ih implementiraju ne predstavljaju posebno pedagoško bogatstvo. Djeca zaista mogu sama da kreiraju scenario, konferansu i sve sadržaje takvih aktivnosti. Nekada traje malo duže ali su rezultati participativnog pristupa mnogo veći. Djeca uče, napreduju i preuzimaju odgovornost.
- Čitav proces organizovanja, pozivanja gostiju, odnosa sa medijima i same tehničke implementacije može biti vođen od strane djece uz pomoć odraslih.
- Greške su sasvim u redu, iz njih učimo
Nakon događaja potrebno je reflektirati na proces i proći svaku komponentu sa djecom zajedno. O tome šta smo radili i zašto. Šta se desilo tokom procesa i šta sljedeći put možemo unaprijediti.

U nastavku je 10 koraka koji vam olakšavaju planiranje određene aktivnosti:

Korak 1 - Odrediti vrstu događaja/aktivnosti koju želite organizovati.

Korak 2 - Odredite ciljeve događaja i ciljnu publiku, mjesto i vrijeme

Korak 3 - Kreirajte scenario za događaj

Korak 4 - Odredite šta vam je potrebno od resursa, opreme, materijala i izradite budžet

Korak 5 - Pronađite partnere i podršku u školi i zajednici

Korak 6 - Odredite uloge i odgovornosti za sam događaj: Program, prezentacije, govornici..

Korak 7 - Obavjestite medije, pripremite pozivnice za goste

Korak 8 – Pripremite sve dodatne stvari poput hrane, muzike, fotografa, čišćenja...

Korak 9 – Provjerite sve još jednom.

Korak 10 - Sada ste spremni!

Kada ste prošli sve korake onda zajedno napravite jednu tabelu odgovornosti i vremenskog planiranja. Super je jer daje pregled svih zaduženja sa jasnim opisima koji će biti od pomoći i djeci i vama. Listu ćete zajednički izraditi u skladu sa aktivnošću koju pripremate.

Zadatak	Ko (je zadužen)?	Do kada?	Završeno
Izrada scenarija			
Odabir i priprema prostora			
Dogovor sa partnerima i učesnicima			
Dogovor sa prezentatorima			
Nabavka opreme i materijala			
Kontakt sa medijima			

SARADNJA SA MEDIJIMA

Saradnja sa lokalnim i drugim medijima važan je dio promotivnih aktivnosti. Jedna od vještina koju djeca mogu naučiti u ovom procesu jeste kako pozivaju medije na određene događaje, ili kako da šalju gotove vijesti i reportaže sa njima važnih događaja. U tu svrhu u svojoj školi možete oformiti tim za saradnju sa medijima, i osobe zadužene za odnose sa javnošću (PR) koji bi onda pomagali u promociji svih školskih sekcija i drugih aktivnosti.

U kontaktima sa medijima važno je da pripremimo sve potrebne materijale, ali na način koji će biti prihvatljiv medijima. To znači da informacije moraju biti jasne, podaci tačni a fotografije dovoljno kvalitetne. Isto tako, vijest za medije treba biti napisana tako da već njen naslov privlači pažnju, i da su informacije prezentirane na zanimljiv način. Poziv za medije treba biti upućen na vrijeme, i sadržavati sve važne informacije – šta se dešava, kada, gdje, ko učestvuje i zašto je to važno za školu ili zajednicu.

Pored informisanja o važnim događajima u školi ili akcijama u zajednici, medije možete koristiti kako biste sa djecom organizovali različite kampanje i zagovarali za ono što je vama važno – siguran prelaz ulice, uređeniji park, novo igralište, pomoć u materijalima i sl, ili ukazivali na probleme sa kojima se djeca suočavaju u školovanju – nedostatak prevoza za djecu, nedostatak materijala za rad i sl. Neka lokalne RTV stanice i novine budu vaši partneri a ne povremeni posjetioци. Zajedno sa djecom i predstavnicima/ama medija odredite temu za jednu sezonu kojoj ćete vi doprinjeti na svoj svojstven način. Kreiranjem malih emisija, ili aktivnosti koje vi smatrate smislenim i koji su na nivou djece sa kojom radite. Ne zaboravimo da djeca uživaju jedinstvenu protekciju za vrijeme odrastanja i da teret zajednice i problema nije na njima. Oni mogu pomoći na primjerenom nivou ali ne smiju imati osjećaj da su dužni da rješavaju pitanja koja su mnogo veća od njih pa nekad i od nas samih.

DJECA NAM PORUČUJU - DJEČIJI SAJAM "A sad odrasli slušajte malo nas".

U sklopu projekta „Obrazovanje za pravično društvo“, u Domu mladih u Sarajevu, 14.05.2016. godine, održaće se Dječiji sajam na kojem će se okupiti više od 200 djece i nastavnika iz 19 osnovnih škola širom BiH. Sajem počinje u 10.30 časova.

Sarajevo, 10.05.2016. godine - Mi, djeca iz 19 osnovnih škola iz cijele BiH sada tražimo svoja prava. S ponosom ističući da smo samo djeca, i da ne želimo prerano odrasti, zahtijevamo trenutak vaše pažnje, jer se on tiče svih trenutaka naše budućnosti. Ovo naše pismo će biti kratko - ostavljamo vama da se bavite riječima, mi prelazimo na djela.

Složni u onome u čemu vi često kažete da naša država nije složna, u ideji da želimo graditi zajedničku bolju budućnost, organiziramo tri dječja sajma pod nazivom: "Malim koracima do velikih djela". Naziv našeg sajma je simboličan i po tome što ga nisu smislile 54 glave djece iz cijele BiH, već 54 srca koja žive za ideju boljeg svijeta, ideju koju želimo dijeliti sa svim svojim vršnjacima, i svom djecom koja dolaze poslije nas.

Na zajedničkom sastanku isplanirali smo niz aktivnosti koje pomoviraju dječja prava, ljudske vrijednosti, svijet bez predrasuda i diskriminacije, i glas nas, koji smo budućnost našeg i vašega svijeta. Sajmove ćemo organizirati u Banjoj Luci, Mostaru i Sarajevu. Želimo da se naše generacije i sve one poslije nas više pitaju i budu više uključene u odluke koje se tiču njih samih i njihovog života.

Nećemo previše otkrivati šta će se dešavati na dječjim sajmovima, niti vas pozivati da "uveličate" ovaj događaj. On će već biti uveličan prisustvom preko 150 naših vršnjaka, drugara i drugarica iz 18 zajednica širom BiH, koji dijele isto mišljenje i istu ideju. Pozvat ćemo vas da dođete i prisustvujete početku izgradnje bolje budućnosti i, samo ako želite, i sami postanete dio naše priče. Vjerujte da ćemo je realizirati i bez vas, ali ćemo vam poručiti i pitati vas ovo – i vi ste nekada bili djeca, kakvu ste budućnost tada zamišljali za sebe? Kakvu budućnost ostavljate sada nama?

Mi znamo da želimo i možemo stvoriti drugačiju i bolju budućnost za nas. Mi znamo da je vrijeme da svoju budućnost uzmemo u svoje ruke. Gdje ste vi u svemu tome?

U potpisu – djeca“

12. IZAĐIMO IZ „KUTIJE“ – KAKO BI SEKCIJE JOŠ MOGLE IZGLEDATI

Pitanja za razmišljanje i razgovore u školi:

Da li su sekcije nešto u čemu uživamo i mi i djeca?

Da li na sekcijama zaista radimo ono što volimo, a pri tom učimo nove stvari?

Da li smo istinski promislili o tome šta sve može biti dobar način da djeca smisleno provedu slobodno vrijeme?

Maštajte zajedno sa djecom, i ohrabrite se da kreirate potpuno nove i originalne sekcije.

Uživajte zajedno!

U vrijeme kada su sekcije kao vannastavne aktivnosti uopšte nastale, razlozi za to su vjerujemo, bili veoma očigledni i jasni. Izgleda, međutim, da smo ih pomalo zaboravili, i prestali da propitujemo njihovu ulogu, funkciju i smisao.

Generalno gledajući stiče se dojam da sekcije u našim školama uglavnom robuju tradiciji i naučenim obrascima. Ponekad su zabavne, dobar način da se provede vrijeme, ponekad su dosadne ili besmislene i djeci ali i samim nastavnicima. Nastavnici oforme sekciju, najčešće vezanu za predmet koji poučavaju, održe jedan školski čas sedmično, negdje u sred nastave, djeca malo crtaju, pripremaju recitacije za priredbu, pišu pjesmice, uvježbavaju muzičku tačku za nastup hora. Skloniji avanturama idu u izviđače, dječaci se bave sportom. Roditelji koji žive u gradovima i mogu da izdvoje ne tako mala novčana sredstva, vode djecu na plaćene kurseve, razvoze ih iz muzičke škole na plivanje, balet, tenis ili fudbal. Ponekad se organizuju kakve humanitarne akcije na kojima djeca prodaju svoje proizvode ili na drugi način prikupljaju sredstva koja se onda uruče onima kojima pomoć treba. Sekcije su za dobre i talentovane, i za one što kačimo na zid i zovemo ih „ponos škole“.

Pretjerujem? Vjerovatno. Mnogi nastavnici su brižni i posvećeni, odvajaju i više vremena nego što piše u njihovom rasporedu da sa djecom realizuju uzbudljive projekte, osmisle kreativne ideje sa malo ili nimalo sredstava u slabo opremljenim školama koje se zaključavaju popodne i vikendom. No, primjeri izvrsne prakse ipak su samo to, tek primjeri.

Pa hajde da se sad stvarno vratimo na početak, tamo gdje je sve krenulo. Zašto smo uopšte „izumili“ sekcije. Da bi odlični učenici bili još bolji? Da bismo se „hvalili“ našom školom na priredbama pred lokalnim zvaničnicima? Da bismo ispunili normu? Ili da bismo se, nakon obavezih časova, svi bavili onim što nam je istinska strast, maštali, otkrivali, sanjali i stvarali, pretvarali se, kreirali, gradili, pomagali, razgovarali i puno se smijali!

U sekcijama trebaju uživati i nastavnici i učenici i drugi koji žele da se priključe. On treba biti prostor slobode i nagrada sama za sebe. Neko može greškom pobrkati slobodu sa anarhijom, ili pomisliti

da u takvoj organizaciji niko ne bi radio ništa osim se zabavljao. Griješite! Nema ništa loše u zabavi, ali ona je najveća kada nešto zajednički stvaramo i kada se osvrnemo sa ponosom na urađeno.

Šta još možemo učiniti:

- Ohrabrite svakog nastavnika i učenika da pronađu nešto u čemu uživaju, ma kako ludo to može izgledati – heklanje, stripovi, bicikl, moda, muzika - svejedno. Iz svakog interesovanja iznikne nešto novo i kreativno!
- Osmislite nove i neobične nazive za sekcije, klubove, grupe.
- Smislite načine kako da uključite ona djeca koja misle da ne mogu da doprinesu, koja smatraju da nisu dovoljno dobra, koja nemaju podršku ili dovoljno vremena da se bave ovakvim aktivnostima.
- Potičite djecu da rade najbolje što mogu, da probaju ponovo, da vježbaju, da popravljaju, i ne pristajte na površnost. Kad nešto volite – nije teško, a kad neko vjeruje da možete bolje, lakše nam je da se trudimo.
- Nemojte sve da radite za djecu – ako žele nešto da urade, neka preuzmu i dogovornost za to. Djeca vole odgovornost i osjećaj kontrole nad onim što rade.
- Radite aktivnosti koje imaju smisla i za druge – koje nekome mogu promijeniti dan ili život. Dajte djeci osjećaj da imaju moć da mijenjaju stvari.
- Učite sa drugima i od drugih – što više glava više ideja, što nas je više to je veselije!
- Ne ohrabrujte takmičenja, i ne namećite svoje kriterije za uspjeh – uživajte zajednički u procesu stvaranja, otkrivanja, nasmijte se greškama i učite iz njih.
- Predstavite svoja postignuća svima na kreativne načine – izložite radove u izloge prodavnica glavne ulice ili osmislite te izloge sa djecom; pozovite na ples članove zajednice na glavnom trgu, izvedite osobe iz doma za stare u park da pričaju priče, izvedite predstavu forum teatra u gradskom pozorištu, prije „prave“ predstave. Neka vas vide i čuju, jer su i djeca i vi članovi te iste zajednice.

Evo nekoliko ideja za nove sekcije:

KUHINJSKI LABORATORIJ

Klub za ljubitelje, kuhanja, hemijskih procesa, načinih eksperimenata i gurmane!

KLUB ČITALACA

Klub za zaljubljenike u sve vrste pisane riječi – knjige, stripove, blogove...

KLUB ZA DOMAĆE ZADAĆE

Želite nekome pomoći da bolje razumije gradivo, želite napisati svoju zadaću a ne znate baš kako. Ovo je klub za vas!

OD STAROG NOVO

Volite da rastavljate, popravljate, spajate dijelove, od starih stvari pravite nove? Volite alate, brušenje, šmirglanje, farbanje? Evo sekcije za vas!

ČITAMO DRUGIMA - „POSUDITE“ SVOJE OČI I LJUBAV PREMA KNJIGAMA

Volite da čitate naglas? Uživajte da rečenicama dajete svoj karakter, oponašate zvuke i glasove? Željeli biste da i drugi čuju kako čitate? Dođite da snimate svoj CD sa pričama, čitate mlađoj djeci koja još nisu savladala slova ili osobama koje ne vide!

KLUB STARIH IGARA

Volite da se igrate igara i želite da naučite one koje su igrale naše mame i tate ili djedovi i bake? Dođite da se igramo zajedno!

ŠKOLSKA IZDAVAČKA KUĆA

Želiš napisati i objaviti svoju priču, pjesmu, strip. U našoj idavačkoj kući možeš pisati, a onda i pripremiti za štampu svoju prvu knjigu, zbirku – samostalno ili kao koautor!

OTPUTUJMO U SVEMIR – Izradi naučni projekat za istraživanje i putovanje u svemir

FILMSKI STUDIO – Režiseri, scenaristi, glumci – čekamo vas!

BIZNIS SEKCIJA – Osmisli svoju poslovnu ideju i predstavi je pravim poslodavcima

„LUDI“ NAUČNICI – Zabavni naučni eksperimenti

I još neki naslovi koji vas mogu inspirisati:

- BLOGERSKA SEKCIJA
- ŠKOLSKA BANKA
- APP (aplikacija) SEKCIJA
- GUINNISOVA KNJIGA REKORDA
- KLUB GOVORNIKA
- KLJUB LJUBITELJA NAUČNE FANTASTIKE
- HARRY POTER KLUB
- RAP KLUB
- KLUB KUĆNIH LJUBIMACA
- SEKCIJA ZA MODNE KRETORE I KREATORICE
- VELIKI INOVATORI

VODIČ KROZ VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Nastavnici za nastavnike

Centar za obrazovne inicijative

STEP BY STEP

Kralja Tvrtka 1, 71 000 Sarajevo

Tel. +387 33 66 76 73

Fax. +387 33 26 79 90

E-mail. office@coi-stepbystep.ba

www.sbs.ba